

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Radka Suchá

Deníková a autobiografická tvorba Juliena Greena

**Julien Green's journals
and autobiographic writings**

Praha 2012

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Jamek

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Jméno autorky

Abstrakt

Julien Green (1900-1998) byl významný romanopisec 20. století. Ve svých románech se zabýval duchovními a mravními dilematy, což je mj. dáno jeho životními zkušenostmi s různými vyznáními. Byl rovněž autorem rozsáhlé deníkové a autobiografické tvorby. Deník si vedl od mladých let a zabírá tak téměř celé 20. století. Nesoustřeďoval se pouze na zaznamenávání událostí, ale nechával prostor svým myšlenkám, postřehům a dilematům. Diplomová práce si klade za cíl prozkoumat tuto stránku Greenovy tvorby a odhalit její charakter. Tematicky zkoumá specifická centra zájmu, která procházejí deníkovou a autobiografickou tvorbou. Zaměřuje se také na vztah, který existuje mezi deníky a prózou přímo autobiografickou, ať už jde o shody či rozdíly v obsahu, ale i ve formě děl. Konečným cílem je postihnout specifickou podobu výpovědi o sobě, kterou Julien Green vytvořil.

Klíčová slova

autobiografie, introspekce, křesťanství, historie, důvěrný život

Abstract

Julien Green (1900-1998) was the famous novelist of the 20th century. He was dealing with spiritual and moral dilemmas in his novels, which were among others due to his life experience with several faiths. He was also the author of an extensive diary and autobiographical works. He was keeping diary from young age and covers almost the entire 20th century. His aim was not to describe events, rather to let his thoughts, observations and dilemmas took shape. This work aims to explore that angle of Green's work and reveal its character. It will thematically examine specific centers of interest through this work, focusing on the relationship that exists between the diaries and autobiographical prose, whether by consensus or differences in the content, but also in the form of works. The final goal is to transcribe a specific form of statements about himself, which Julien Green created.

Keywords

autobiography, introspection, christianity, history, intimacy

OBSAH

Úvod	6-7
1. Teorie žánrů	8
1.1 Autobiografie	9-10
1.1.1 Definice autobiografie	11-12
1.1.2 Autobiografický pakt	13
1.2 Deník	14-16
1.2.1 Definice deníku	17
2. Deník a autobiografie v tvorbě Juliána Greena	18-20
2.1 Julien Green a léta 1958-1967	21-23
2.1.1 <i>Vers l'invisible</i>	24-26
2.1.1.1 Green křesťan	27-30
2.1.1.2 Okamžik snění	31-34
2.1.1.3 Julien Green a jeho doba	35-37
2.1.1.4 Čtenářský deník	38-41
2.1.1.5 Literární deník	42
2.1.1.6 Autobiografie a autobiografické prvky v deníku <i>Vers l'invisible</i>	43-45
2.1.2 Úvod k autobiografii	46-47
2.1.3 <i>Partir avant le jour</i>	48-55
2.1.4 <i>Mille chemins ouverts</i>	56-61
2.1.5 <i>Terre lointaine</i>	62-67
3. Závěr	68-69
4. Bibliografie	70-71

Úvod

Autobiografické dílo Julienu Greena (1900-1998) je neobyčejně komplexní. Jeho deníkové dílo je dokonce považováno za nejrozsáhlejší ve francouzské literární historii.¹ Právě prostřednictvím deníků jsem se s Greenovým dílem seznámila nejdříve a zaujal mě na nich jeho smysl pro vnímání krásy okamžiku a vynikající schopnost je zachytit. To mě následně přimělo i k přečtení autobiografie, která mi dala hlouběji proniknout do autorova světa.

Probádat deníkovou a autobiografickou tvorbu Julienu Greena v její celistvosti by byl jistě zajímavý, pro účel magisterské práce, však příliš rozsáhlý projekt. Komplementární vztah autobiografie a deníku se proto pokusím prozkoumat z užší perspektivy jednoho autorova tvůrčího období.

Ve vybraném časovém úseku totiž Green pracuje na deníku a autobiografii souběžně. Jde o období let 1958-1967, kterým je ohraničen osmý svazek Greenových deníků *Vers l'invisible (Journal VIII, 1967)* a kdy zároveň vznikaly první tři díly Greenovy autobiografie: *Partir avant le jour (Autobiographie I, 1963)*, *Mille chemins ouverts (Autobiographie II, 1964)* a *Terre lointaine (Autobiographie III, 1966)*, později vydány ještě s dopsanou čtvrtou částí *Jeunesse (Autobiographie IV, 1974)* a do té doby nevydanou částí pátou *Fin de jeunesse* pod souhrnným názvem *Jeunes années (I a II, 1984)*. Protože chci sledovat vztah autobiografických textů a deníku a zároveň singularitu těchto dvou intimních žánrů, budou v mém zkoumání kromě deníku *Vers l'invisible* figurovat jen první tři autobiografie (*Partir avant le jour, Mille chemins ouverts, Terre lointaine*)².

Zatímco autobiografické texty jsou i v případě Julienu Greena plodem zralého věku, jeho deníková tvorba je naprosto výjimečná, neboť zabírá skoro celé období dospělosti (1917-

---

1 Saint-Jean, Robert de, Estang, Luc: *Julien Green*, Paris: Seuil, 1990, s. 123.

2 Její další díly byly napsány s časovým odstupem od prvních třech sevrěnějších částí, které vznikaly souběžně s deníky, které byly jako celek vydány pod názvem *Vers l'invisible*.

1997)³. V tomto věrném, téměř denním zaznamenávání je patrná Greenova potřeba sebereflexe vyrůstající z jeho náboženského založení a která je vlastní jak protestantovi, kterým se narodil, tak katolíkovi, jímž se v šestnácti letech stal. S tím souvisí i sepsání autobiografie, ve které autor z odstupů, souhrnně a logicky hledá jakousi spojující nit života, kterou už ve zralém věku může postihnout a zpětně tak dát smysl své existenci. Zatímco deník zaznamenává právě prožívanou realitu, autobiografie dovoluje tuto realitu znovu prožít, tentokrát uvědoměle, a nalézt v průběhu literárního putování vlastním životem klíč k němu.

Cílem autobiografie je uvědomit si smysl minulého dění, osvětlit současné a z toho se poučit pro budoucí. Georges Gusdorf v ní vidí prostor pro hledání vlastního poslání a osvětlování tajemství vlastní osobnosti⁴. Tento zájem je u Juliána Greena umocněn komplikovaností vlastní situace. Autor je rozpolcen hned na několika úrovních. Coby Američan narozený v Paříži osciluje celý život, ať už reálně nebo myšlenkově, mezi těmito dvěma domovy. Coby věřící čelí neustálému sváru těla a duše, a navíc konfrontuje svůj protestantský základ s katolictvím, v němž až na krátkou odbočku k hinduismu, nakonec zakotvil. Jako muž pak prochází trnitou cestou objevení, uvědomění si a přijetí homosexuální orientace.

Oba žánry hodlám zkoumat na konkrétním příkladě deníkové a autobiografické tvorby Juliána Greena z let 1958-1967. Doufám, že se tak postupně podaří odhalit obraz, jaký Julien Green o sobě v tomto období svého života zanechal.

Pro vymezení obecné problematiky intimních žánrů, deníku a autobiografie, jsem se rozhodla nejprve uvést teoretický vhled, vycházející zejména z tezí Philippa Lejeune s přihlédnutím k literárně-teoretickým textům např. Georgese Gusdorfa a Serge Doubrovského.

---

3 Lejeune, Philippe, Bogaert, Catherine: *Le journal intime: histoire et anthologie*, Paris: Textuel, 2006, s. 125.

4 Gusdorf, Georges: „Conditions et limites de l'autobiographie“ in Lejeune, Philippe: *L'autobiographie en France*, Paris: Armand Colin, 1971, s. 222.

1. Teorie žánrů

Je-li téma práce zaměřeno na literární žánry – deník a autobiografii - a specifičnost jejich výpovědi, je opodstatněné zabývat se nejprve jejich obecnou definicí a historickým náčrtem jejich vývoje. Je to důležité nejen z hlediska definování pole tvorby, které bude zkoumáno, vůči ostatním žánrům, ale také pro komplexní pohled na žánry deníku a autobiografie, jejichž konkrétními projevy v díle Juliána Greena se následně budeme zabývat hlouběji.

1.1 Autobiografie

Autobiografie se jako žánr v evropské tradici ustanovila relativně pozdě – na konci 18.století. Její stopu však můžeme vypořadovat už v raných literárních dobách např. v podobě *Vyznání* svatého Augustina, později v *Životě svaté Terezie z Avily* nebo v Abélardově *Historii mých nehod*. Významný posun ve vývoji autobiografických děl na francouzském území představuje dílo jedné z nejvýznamnějších postav myšlení a literatury renesance, Michela de Montaigne (1533-1592). V jeho *Esejích* se sebezpytování za účelem sebezpoznání poprvé stává soběstačným záměrem. Jeho zpytování už není motivované vyšším záměrem jako u svatého Augustina, jde spíše o projev sebestřednosti. Zvolit si zkoumání sebe sama za předmět svých úvah bylo v té době velmi neobvyklé a považovalo se až za rouhavé. I když Montaignovo dílo nemůžeme podle Lejeunových⁵ kritérií nazvat autobiografickým, protože nejde ani o komplexní vyprávění, ani o systematický příběh jedné osobnosti, tvoří přesto důležitý milník „egotistických textů“, tedy těch, ve kterých si autor volí za námět psaní své já.

V 17.století se ve Francii v katolickém prostředí rozvíjí zcela samostatný podžánr - náboženská autobiografie. Jak ale upozorňuje Lejeune, tyto texty duchovních zkušeností se až příliš zaobírají nitrem a nevěnují pozornost vnějšímu světu. Tento specifický žánr samou autobiografií neovlivňuje, naopak na svůj homogenní vývoj naváže na konci 18.století, aniž by byl právě se rozvíjející autobiografií ovlivněn.

Kromě náboženských „autobiografií“ je třeba zmínit ještě jejich světskou obdobu, zaměřenou na sociální původ, vzdělání, četbu, tvorbu, důležitá setkání dané osoby, která měla do 18.století povahu memoárů. Memoáry hrají ve vývoji autobiografie důležitou roli – připravují totiž půdu, ze které se pak na konci 18.století může autobiografie rozvinout. Směřování k autobiografii můžeme na memoárech pozorovat již během 17. a 18. století

---

5 Lejeune, Philippe: *L'autobiographie en France*, Paris: Armand Colin, 1971.

v posunu od historie k jedinci. Autoři memoárů jsou už také prostí lidé – např. řadový voják (*Mémoires de Louis de Pontis*) nebo rodinní příslušníci (protestanti v emigraci po zrušení Ediktu Nantského). V první polovině 18. století pak nástup románu v memoárové formě předznamená zrod moderní autobiografie. Kromě subjektivního pohledu na svět přináší vykreslení mravů a osobního života, o kterých se doposud vůbec nepojednávalo. Za všechny jmenujme memoáry Madame de Staal⁶, ve kterých autorka živě a zábavně vypráví o historii svého sociálního vzestupu, ale líčí i různorodé zážitky a citové příhody.

Zrod samotné autobiografie můžeme vymezit poměrně přesně vydáním *Vyznání* Jeana-Jacquesa Rousseaua (1782). Vznik takové knihy byl dán jak memoárovou tradicí, tak ovzduším preromantismu, kdy se proměňovalo chápání člověka a jeho jedinečnosti. Lidé se zabývají bohatstvím vnitřního života, už jej neskrývají, ale dávají do něho nahlédnout druhým. Začínají vnímat vlastní historii a chtějí sledovat genezi své osobnosti. Rousseau jde ve svých *Vyznáních* ještě dále. Nejen, že oživuje minulost, ale nespokojuje se jen s tím, co už o sobě ví, ale má snahu se o sobě stále dovídat něco nového. Okolnosti doby, kdy autobiografie vzniká, se nutně odrážejí ve vyprávěné minulosti. Jeho zkoumání sebe sama je tedy průběžně tvořivé. Rousseau objevuje význam kořenů osobnosti, přisuzuje důležitost dětství, a tím naprosto přetváří dosavadní představy o něm. Odvážně mluví i o tabuizovaných tématech jako je sebeukájení a dětská sexualita. Jak uvádí Lejeune, společnost neprovokovala Rousseauova nestydatost, ale naopak vážnost, s jakou o těchto tématech pojednával.

Rousseauova *Vyznání* znamenají jak zrod, tak vrchol autobiografie zároveň a každý, kdo píše autobiografii po Rousseauovi se vůči němu musí nějakým způsobem vymezit.

---

6 *Mémoires* de Madame de Staal Delaunay (1693-1750).

1.1.1 Definice autobiografie

Při definování autobiografie se budeme držet především klasika její teorie ve 20. století, Philippa Lejeuna, konkrétně jeho dvou základních děl – *Le pacte autobiographique*⁷ a *L'autobiographie en France*⁸. Snaha Lejeuna spočívá v co nejpřesnějším vymezení autobiografie vůči dalším žánrům intimní literatury – deníkům a memoárům, které byly dlouho vnímány na stejné úrovni jako texty, které pojednávají v první osobě o historii jednoho člověka. To vede Lejeuna k tomu, aby definici ještě dál zpřesnil. Autobiografie je podle něho retrospektivní vyprávění v próze, které někdo napsal o sobě a ve kterém dává důraz na svůj životní příběh a genezi své osobnosti.⁹ V autobiografii je autor, vypravěč a hlavní postava jedna a tatáž osoba. V memoárech se naproti tomu klade značný důraz na společenský život a vůbec události, které se autora bezprostředně netýkají, deníky zase postrádají retrospektivní odstup.

Autobiografie se především snaží o celistvé uchopení osobnosti, hledá nit smyslu života v jeho celé délce, čehož nelze podle Lejeuna docílit pouhým vystižením dílčího období. S tím také souvisí význam, který má být po vzoru zakladatele Rousseau přikládán období utváření osobnosti, tedy dětství a mládí.

Pro vystižení smyslu vlastního života je zapotřebí autorovy nezaujatosti k sobě samému, nebo alespoň snahy o ni. Toho lze podle Rousseaua docílit dobrou vůlí k upřímnosti a dostatečně přísnou morální hygienou. Dalším nutným požadavkem je koherence textu. Nejde o to vyprávět celý život den po dni – to ani není možné, ale vyjádřit jeho hlubokou jednotu výběrem událostí. O to se mimoděk postará nejprve paměť, na autorovi je pak, aby se snažil vybrat ty vzpomínky, které vytvoří kauzální nitku jeho života a odhalí jeho smysl.

---

7 Lejeune, Philippe: *L'autobiographie en France*, Paris: Armand Colin, 1971.

8 Lejeune Philippe: *Le pacte autobiographique*, Paris: Seuil, 1996.

9 Ibid., s. 14: „Récit rétrospectif en prose qu'une personne réelle fait de sa propre existence, lorsqu'elle met l'accent sur sa vie individuelle, en particulier sur l'histoire de sa personnalité.“

Gusdorf¹⁰ připomíná, že tento výběr má klíč. Autobiografie podle něj aktualizuje to z minulosti, co má smysl a hodnotu i pro současnost.

Lejeune (*L'autobiographie en France*) svou teorií autobiografie představuje propracovanou tezi, ve které se snaží definovat čistě autobiografické texty. Například některé memoáry jsou autobiografii velice blízko, mísí složku společenskou s velice výraznou složkou individuální. V takovém případě je podle Lejeuna potřeba určit, která složka je nadřazená, protože i v autobiografii je určitým způsobem sociální dění zahrnuto.

---

¹⁰ Gusdorf, Georges: „Conditions et limites de l'autobiographie“ in Lejeune Philippe: *L'autobiographie en France*, Paris: Armand Colin, 1971, s. 235.

1.1.2 Autobiografický pakt

Základní podmínkou, která určuje, zda můžeme narativní retrospektivní prózu označit za autobiografii, je jednotná identita autora, vypravěče a hlavní postavy, což se promítá v tzv. *pacte autobiographique*. Tento Lejeunův pojem znamená autorův záměr psát autobiografii. Často jde o přímé doznání – např. v předmluvě, jindy se musíme opírat o externí reference (samotný název nebo podtitul díla - autobiografie, shoda jména autora a hlavní postavy). Tuto otázku Philippe Lejeune podrobně analyzuje ve stejnojmenném díle *Le pacte autobiographique*, kde se zabývá i souvisejícími problémy, např. rozdílem mezi gramatickou osobou a identitou jednotlivců, ke kterým ukazuje. Zpochybňuje tak premisu, že autobiografické texty jsou vždy psány v první osobě a uvádí díla, jejichž autoři zvolili jiné způsoby – zvláště psaní ve třetí osobě. Tím se vyznačují např. autobiografie de Gaulla nebo náboženské autobiografie. V obou případech vyjadřuje uplatnění třetí osoby odstup – v prvním případě historický, v druhém případě z boží perspektivy. Lejeune uvádí také možnost psát o sobě i v druhé osobě, jak to na poli fikce dělal např. Michel Butor v románu *Proměna* nebo George Perec v díle *Un homme qui dort*. Jsme toho svědky částečně i v autobiografických textech, když se autor obrací ve druhé osobě k postavě, kterou byl např. v dětství a kterou již nechápe a chce ji povzbudit nebo naopak odsoudit.

V úvodním textu také autor obvykle vysvětluje motivy, které ho k napsání autobiografie vedly, čímž dává čtenáři klíč k četbě. Autor si vybírá svou roli a tón, který pak zachovává v celém díle. Jak uvádí Lejeune (*L'autobiographie en France*), např. Chateaubriand použil ve svém autobiografickém textu několik tónů, které střídal – skromný, teatrální, arogantní, Renan zas salónní atd.

1.2 Deník

Kořeny deníku nejsou podle Lejeuna a Bogaertové¹¹ ani tak poetické jako spíš praktické: souvisí se světem obchodu a potřebou záznamu či dokladu obchodních výměn. Deník byl během starověku a středověku až do 16.století výhradně kolektivní záležitostí. Jsou známy texty, které se deníku přibližují, např. *Hovory k sobě* Marca Aurelia nebo Senecovy a Plutarchovy dopisy¹². V průběhu středověku se v náboženských komunitách objevuje zaznamenávání hříchů, související se zpovědí a duchovním růstem. Průkopníkem této praktiky, která vedla v 16.století ke vzniku duchovních deníků, byl svatý Antonín Poustevník (asi 250-356).

Další etapu formování deníku tvoří lodní deníky a deníky z cest. Ty vznikají s rozvojem zámořských plaveb v renesanci a souvisí s potřebou zaznamenávání nově objeveného a také nevšedních momentů, a to nejen pro vlastní účely, ale také pro širší veřejnost. Stejně jako v kapitole o autobiografii, tak v této souvislosti nelze vynechat postavu Michela de Montaigne, jehož *Deník z cesty do Itálie* je dokladem jeho svobodomyšlného uvažování, estetické duše, ale také člověka, jehož chuť žít a touha dozvědět se, je patrná ve všem, co napíše. Tento *Deník* je také místem pro reflexe různého druhu, což můžeme považovat za počátek směřování, které najde svůj vrchol ve vydání třetí knihy *Esejů* v roce 1588.

Kroniky rodin, tzv. „livres de raison“¹³ souvisí spíše s kolektivně psanými texty, předávaly se totiž z otce na syna, a slouží ne k zaznamenávání každodenního života, ale naopak významných událostí, které nejsou vždy datované. Tyto kroniky měly prostřednictvím vybraného člena rodiny (většinou otce) za cíl předávat moudrost a ponaučení

---

11 Lejeune, Philippe, Bogaert, Catherine: *Le journal intime: histoire et anthologie*, Paris: Textuel, 2006.

12 Ibid., s. 45.

13 Ibid., s. 62.

mladším generacím v rámci zkušeností členů rodiny. Autor byl sice v určitém souvislém období jeden, což jistě ovlivnilo celkové vyznění kroniky, ale osobní zájem tu zatím nepřevážil nad kolektivním. Výjimkou jsou deníky Goubrevilla, normandského šlechtice (1552-1578), a lékaře Ludvíka XIII., Jeana Héroarda (1551-1628), kteří pečlivě zaznamenávají každodenní události, přičemž Gouberville dokonce píše sám o sobě, ale zatím se nepouští do zmiňování osobních záležitostí.

Duchovní deník je vlastně historicky první formou intimního deníku¹⁴. Tyto texty modlitby a zpytování svědomí, u jejichž zrodu stál Ignác z Loyoly (1491-1556) se svým Tovaryštvem Ježíšovým, už nejsou pouhým monologickým zaznamenáváním faktů, ale prostorem pro dialog duše s Bohem a se sebou samou.¹⁵ Tato praktika ovšem ve Francii nikdy mimo náboženská společenství nezdомácněla, a proto můžeme hovořit spíše o několika výjimečných zjevech, než o rozvíjející se tradici.

Důležitým milníkem na cestě k deníku od druhé poloviny 18.století bylo tzv. zvnitřnění dopisu. Adresátem takového dopisu již není důvěrný přítel, ale pisatel se obrací sám k sobě. Lejeune tento přechod ilustruje na příkladu Holanďanky francouzského projevu, Magdaleny Schinneové (1762-1840), která sepsala sbírku dopisů, reálných i fiktivních, svým blízkým, nakonec i od nich upustila a začala se obracet buď k listu papíru, na který píše, nebo k Bohu. Tento typ psaní, který do té doby neměl obdoby, je příkladem tzv. uzavřeného dopisu („lettre en circuit fermé“, „lettre fermée“)¹⁶ a znamená další významný posun směrem k deníku.

Pro úplnost je třeba se zmínit též o Marcu-Antoinovi Jullienovi (1775-1848), který doporučoval vést si deník – nebo spíše zaznamenávat si jistý rozvrh činností („emploi du temps“)¹⁷, v rámci (sebe)vzdělávání. Jeho dopodrobna vypracovaná koncepce sebekontroly a

14 Francouzská termín pro deník „journal intime“ se v tomto případě hodí takto přeložit, když klademe důraz na autorství jednotlivce oproti kolektivu a na určení textu jen pro soukromé účely.

15 Lejeune, Philippe, Bogaert, Catherine: *Le journal intime: histoire et anthologie*, Paris: Textuel, 2006, s. 87.

16 Ibid., s. 82.

17 Lejeune, Philippe, Bogaert, Catherine: *Le journal intime: histoire et anthologie*, Paris: Textuel, 2006, s. 86.

požadavek zaznamenávání denních činností vychází, i přes svou vyhrocenost, z dobré myšlenky deníku jako nástroje sebepoznání.

Přehled vývoje deníku se zaměřením na francouzské území¹⁸ je třeba uzavřít dílem Benjamina Constanta, který pro tento žánr znamená to, co Rousseau pro autobiografii. Stejný cíl – zkoumat sebe sama – ale Constant realizuje ve skrytu, mimo dosah ostatních (deník byl totiž na počátku textem, který nebyl určen k vydávání). Čtyři svazky Constantova deníku mají odlišná vyznění. Zatímco první z nich (*Amélie ou Germaine*, 1803) je monotematický (řeší zejména citovou nerozhodnost) a je řazen do kapitol, další svazky, ohraničené lety 1804-1807, 1807-1811, 1811-1816 už pojednávají o mnoha tématech a jsou to deníky v pravém slova smyslu, ve kterých se Constant v pravidelných, datovaných záznamech zkoumá a za jejichž pomoci se snaží zkrotit své city, zaznamenat vzpomínky a čelit budoucnosti.

---

18 Autorem prvního významného intimního deníku (1660-1669) byl Angličan Samuel Pepys (1633-1703).

1.2.1 Definice deníku

Náčrt historického vývoje deníku, nám měl mj. ukázat, v čem nakonec tato forma psaní spočívá. Deník je především důležitým prostorem pro poznávání sebe sama, jak to dobře vystihuje Lejeunův termín „laboratoire d'introspection“¹⁹. Co se týče formy, je charakterizován vyznačením data u každého záznamu. Je tvořen průběžným psaním, nejedná se tedy o psaní následně korigované. Zaznamenává proud času v daném okamžiku a tím pomáhá paměti zachovat vzpomínky.²⁰ Jakožto žánr není vždy uměleckým počinem, na druhou stranu si právě umělci často deník vedou. Důležitá je i jeho zlomkovitost (členění na jednotlivé záznamy) a prvek opakování (témat, postojů). Benjamin Constant aspektu opakování využil, když v roce 1805 při experimentování s formou svého deníku omezil některé často opakované záznamy na číslice, které pak včleňoval do textu.

Deník zprvu není určen pro žádného čtenáře – ani z okruhu blízkých osob, natožpak k veřejnému vydání. Je to převážně ze dvou důvodů – buď funguje jako ventil těch nejosobnějších myšlenek a pocitů, nebo slouží jako laboratoř, kde se experimentuje s novými formami.²¹ I když je nakonec deník publikován, bývá ještě upraven a osekán např. aby nevyšly najevo skandály některých rodinných příslušníků autora apod. To je případ deníků bratří Goncourtů a Marie Baškircevé, jejichž vydání roku 1887 vyvolalo bouřlivou debatu o oprávněnosti zveřejňovat své soukromí a soukromí druhých. Tím započalo vydávání deníků jako takové²².

---

19 Lejeune, Philippe, Bogaert, Catherine: *Le journal intime: histoire et antologie*, Paris: Textuel, 2006, s. 29.

20 Ibid., s. 24.

21 *Dictionnaire des genres et notions littéraires*, Encyclopedia universalis, Paris: Albin Michel, 1997, s. 393-394.

22 Některé deníky byly publikovány už dříve, ale šlo spíše o výjimky – např. deník Maine de Birana (1857), Maurice a Eugénie de Guérinových (1860-62), časopisecké vydání některých částí deníku Benjamina Constanta (1867).

2. Deník a autobiografie v díle Juliána Greena

Deník a autobiografická tvorba mají v díle Juliána Greena specifické postavení. Jakožto žánry intimní výpovědi jsou možnou platformou pro ventilování potlačovaných problémů, nejistot a vnitřních svárů, kterých byla v Greenově případě celá řada.

Julien Green vyrostl v rodině, která ho zahrnula láskou a pocitem bezpečí, ale také pod dohledem puritánské matky, která své nejmladší dítě chtěla natolik uchránit od „hrozby“ vnějšího světa a tělesného hříchu, že mu nedovolila svobodně poznat sebe sama. Mimo jiné v důsledku matčina působení je pak Greenovo vnímání světa zjednodušeně rozděleno na dobré tj. čisté a špatné, tj. tělesné²³. Z toho pak vychází Greenův nejpalcivější svár týkající se neslučitelnosti tělesné a duchovní stránky člověka, který se mnoha různými způsoby odrazil v jeho tvorbě. V románech a divadelních hrách jsou tyto problémy vyhoceny, kdežto právě v autobiografii jsme svědky toho, jak je Green už schopen vidět příčiny svých problémů, ale zároveň zachovávat atmosféru a vidění člověka, kterým byl v dětství a mládí.

Deník oproti tomu ukazuje velikou Greenovu touhu po věčnosti a svědčí o jeho duchovních bojích. Green se chce celou svou silou vzepnout k nebi, ale je si vědom, nakolik je připoután k zemi. Rané přesvědčení o vlastní hříšnosti a nehodnosti příslušet ke katolické církvi (což je také podmíněno nepřijetím vlastní sexuální orientace) se odráží v denících ze 40. a 50. let, po Greenově „druhém“ obrácení²⁴. Deník *Vers l'invisible* už ukazuje smířlivější postoj k sobě samému a důvěru v boží milosrdenství.

Ani v dobách své náboženské krize ve 20. a 30. letech se ale nepovažuje za nevěřícího. Jeho deníky jsou plné úvah týkajících se náboženství, které pro něj nikdy nepřestalo být důležité. Byl totiž velmi ovlivněn náboženskou výchovou své protestantské rodiny, kde se

---

23 Jak sám Green reflektuje v jednom rozhovoru (Assouline, Pierre: Julien Green, *Lire*, 6/1993, N° 216, s.24), nechť jeho matky k lidské tělesnosti a sexualitě pramenila z hrozného prožitku, když se její bratr nakazil syfilidou.

24 Prvním obrácením Green nazývá přijetí do katolické církve (1916). Ve 20. letech se pak od církve vzdálil, aby v ní definitivně zakotvil v roce 1939.

také setkal s náklonností a respektem vůči katolictví (jeho matka k němu celý život inklinovala, tři Greenovy sestry a nakonec i jeho otec ke katolictví konvertovali). Předpokladem ke Greenově deníkové výpovědi bylo jednak ono zakořenění v náboženství, se kterým souvisí deníku blízká praxe zpytování svědomí, ale také jeho citlivé vnímání reality. Green si vedl deník již od mládí a nepřestal s ním po celý svůj život.²⁵ Deník se pro něho stal také nenahraditelným prostorem, kde se vyjadřoval k vlastnímu psaní a textům.

Ústředním motivem celé deníkové tvorby Juliána Greena jsou proměny postojů ve vztahu k Bohu a k sobě samému. Velmi výstižně charakterizovala jeho deník jako „odraz každodenně žitého náboženství“ Michèle Leleuová.²⁶ S duchovním rozměrem se setkáváme následně i v autobiografii, kde je přesvědčivě vykreslen mladý Green se svými boji, ale kde se zároveň ozývá Green šedesátník, již zakotvený v křesťanství.

S jeho romány je to jinak. Green byl někdy – zcela mylně označován, jak podotýká Robert de Saint-Jean²⁷ i sám Green²⁸ - za katolického autora. Když vezmeme v úvahu jeho „černé“ romány – tak se o některých svých dílech Green vyjádřil²⁹ - a fakt, že většina jeho románových postav byli protestanti, nelze takové tvrzení přijmout. Hovoříme-li však o denících a autobiografii, je toto označení na místě. Green se nám v nich totiž dává vidět v kontextu boží perspektivy, jak to sám nastiňuje v předmluvě k autobiografii *Jeunes années*³⁰: „Je voulais, en effet, retrouver le fil conducteur qui passe à travers ma vie. J’ai parlé du passage de Dieu dans le coeur d’un homme.“

Proč se romány a deníková a autobiografická tvorba tak liší? Green opakovaně

---

25 Jediným bílým místem v Greenově deníkové tvorbě je období amerického exilu.

26 Citováno podle: O’Dwyer, Michael: „Drame du péché“ in O’Dwyer, Michael et alii: *Le Journal de Julien Green, Miroir d’une âme, miroir d’un siècle*, Bern: Peter Lang, International academic publishers, 2005, s. 139.

27 Saint-Jean, Robert de, Estang, Luc: *Julien Green*, Paris: Seuil, 1990, s. 73.

28 Assouline, Pierre: Julien Green in *Lire*, 9/1993, N°216, s. 22: „Quel malentendu! Quelle légende inepte! Graham Greene en souffrait également. Ça [la désignation „écrivain catholique“] me poursuit depuis si longtemps. Pourtant, l’essentiel de mon oeuvre ne s’y prête absolument pas.“

29 Vanini, Philippe: Julien Green, „Ecrire, c’est l’aventure“ in *Magazine littéraire*, 6/1998, N° 366, s. 103.

30 Green, Julien: *Jeunes années: autobiographie*, Paris: Plon, 2011, s. 7.

v denících i rozhovorech přiznává, že autorem jeho románů je jeho druhé já, které nezná, ale které se právě psaním snaží poznat. Nezná jeho podobu ani původ, jak píše na začátku deníku *Vers l'invisible* :

Il y a des pages que je ne puis m'empêcher de trouver terribles, que j'aurais voulu ne pas avoir à écrire et qui me sont dictées par l'être intérieur qui a toujours guidé ma main et à qui je ne sais quel nom donner. Qui est-ce? D'où vient-il?³¹

A nezná ani jeho tvář: „Lorsque j'écris, je dois toujours obéir à l'homme qui dicte, l'inconnu dont je ne connais pas le visage.“³²

Jednou dokonce o svém neznámém já Green řekne, že je to jeho pravá podstata, často má totiž při psání románu pocit, jako by text vznikl sám od sebe: „Mon roman s'écrit malgré moi.“³³. Greenovy romány se svými postavami ztělesňují jeho nejniternější podstatu, neklid, spory, touhy. Přiznává, že vycházejí z jeho podvědomí (*subconscient*).³⁴ „Le romancier a une impunité que le mémorialiste n'a pas,“³⁵ uzavírá Green.

V denících, stranou fikce, mluví autor sám za sebe. Ukazuje v nich své vědomé já v opozici k jeho nevědomému protějšku v románech: „Mes romans sont comme le journal de l'inconscient.“³⁶ Deníky jsou dílčími fragmenty, z kterých si můžeme složit Greenův autoportrét, který ukazuje, kým je, jaký je jeho vztah k psaní, k lidem, ke světu, k Bohu. Takový portrét by ale nebyl úplný, kdybychom vynechali pohled autobiografie. Co je v deníku načrtnuto, vidíme v autobiografii mnohem komplexněji, protože v ní Green veřejně odhaluje, co čtenář jeho románů mohl jen tušit.

---

31 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 7.

32 Ibid., s. 8.

33 Ibid., s. 9.

34 Vanini, Philippe: Julien Green, „Ecrire, c'est l'aventure“, *Magazine littéraire*, 6/1998, N° 366, s. 102.

35 Jullian, Marcel: Julien Green en liberté... in *Oeuvres complètes*, tome VIII, Bibliothèque de la Pléiade, Paris: Gallimard, 1998, s. 1222.

36 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 185.

2.1 Julien Green a léta 1958-67

Deník *Vers l'invisible* je svědectvím celkem poklidného období Greenova života, které je vyústěním předchozí etapy rozsáhlé introspekce (1950-1954), jak o tom svědčí deník *Le Miroir intérieur*. Autorova vyrovnanost a zralost v dané době byly zřejmě také správnými okolnostmi pro sepsání autobiografie.

Tato touha totiž provázela Greena už dlouho, ale z různých důvodů nebyla zatím plně realizována. Již jako třiatvacetiletý měl po návratu ze studií v Americe potřebu vyznat se z toho, co dosud prožil. „C'était une sorte de confession. Que ne donnerais-je aujourd'hui pour la relire! Elle a été détruite en 40.“³⁷

Za první existující Greenův autobiografický pokus můžeme považovat dílo napsané v angličtině, *Memories of happy days* (1942) v době jeho „exilu“ ve Spojených státech během druhé světové války.

Le souci de dire vrai était tout aussi grand, mais le ton avait changé. Ce ton me déplaisait, et me déplaît encore par ce qu'il a de conforme au modèle des confessions religieuses d'un autre temps.³⁸

Je možné, že kniha *Memories of happy days* měla takové vyznění také v důsledku náboženské horlivosti po Greenově návratu k církvi nebo jak polemizuje on sám mohlo se v ní projevit celkové ovzduší doby: „On se souviendra qu'il régnait une atmosphère de *mea culpa* qui ne valait rien pour la littérature.“³⁹

Texty, které dnes považujeme za jádro Greenovy autobiografie byly sebrány a vydány pod názvem *Jeunes années* v roce 1984. Ale do první části, nazvané *Partir avant le jour* se

---

37 Saint-Jean, Robert de, Estang, Luc: *Julien Green*, Paris: Seuil, 1990, s. 110.

38 Ibid., s.111.

39 Ibid.

Green pouští už v roce 1961. V té době si můžeme v jeho románech (*Moira*, *Chaque homme dans sa nuit*) všimnout stále hojnějších motivů z jeho vlastního života. I to mohlo být pro Greena popudem k tomu, aby se začal věnovat autobiografii naplno. A jeho odhodlání přineslo plody: rychle po sobě vznikají první tři díly autobiografie *Partir avant le jour* (1963), *Mille chemins ouverts* (1964) a *Terre lointaine* (1966).

Dès les premières phrases du premier volume, je compris que les mots viendraient d'eux-mêmes et que je n'avais qu'à copier, si je puis dire, un livre écrit déjà tout entier dans ma tête.⁴⁰

Zajímavé je všimnout si autobiografických prvků zejména v románu *Chaque homme dans sa nuit*, který vznikl bezprostředně před tím, než Green začal pracovat na autobiografiích samotných. Některé epizody jsou opravdu přesnou transformací reálných událostí do fikce. Hlavní hrdina Wilfred měl stejně jako Green otce, který přišel o velké jmění. Cestoval s kufrem, který otci kdysi patřil, polepeným nálepkami z celého světa, těžkým a nepraktickým, navíc vyšlým z módy, za který se Wilfred (Green) styděl. Tyto zdánlivě nepodstatné detaily jsou rozpracovány v autobiografii *Terre lointaine*, kde je také v souvislostech opodstatněna jejich důležitost. Autobiografické prvky můžeme nakonec vypořádat i ve zmiňovaném deníku z tohoto období, kde je autor prostřednictvím vzpomínek unášen do dob svého dětství a mládí.

Le livre sur 1917. Cette nuit, je n'ai pu dormir à cause de tout ce que cela remuait en moi. J'ai revu les ruines du village de Neuville où je me trouvais en août 1917, la cave où je dormais, les rats gros comme de petits chiens, et dans un hangar, le corps d'un jeune soldat sagement étendu sur un brancard, avec une couverture lui cachant le visage. Son uniforme bleu horizon... Je le revois comme s'il était devant moi, le corps si jeune, si tranquille, et ce silence extraordinaire autour de lui. Je ne l'ai

---

40 Saint-Jean, Robert de, Estang, Luc: *Julien Green*, Paris: Seuil, 1990, s. 111.

vu qu'un instant, mais il m'a appris beaucoup de choses.⁴¹

Způsob, jakým se vzpomínky v deníku *Vers l'invisible* objevují, se podobá Proustově metodě. Green se často oddává vzpomínání prostřednictvím setkání s lidmi (nejčastěji s příbuznými), četby nebo snů, které se mu už někdy zdály, ale nejčastěji prostřednictvím hudby. Ta mu dává znovu prožít to, co už bylo zasuto hluboko v paměti, nebo vyvolává prožité nálady, které jen těžko mohou být vyjádřeny slovy: „La musique est au-delà des mots. La musique est un prodigieux langage qui nous parle de ce qu'il y a en nous d'inexprimable.“⁴²

Jak je tedy patrné z jeho tvorby, konec padesátých let a zejména celá šedesátá léta byla pro Julienu Greena poznamenána potřebou vyznat se, která byla podpořena jak náboženskou zkušeností, tak vytrvalým sebepozorováním. Tendence k retrospektivě je podpořena také věkem – autobiografii začíná psát v 61 letech. V denících z této doby se autor více než obvykle věnuje tématu smrti, zamýšlí se nad smyslem svého života a nostalgicky vzpomíná na bezstarostnou, avšak pomíjivou dobu mládí. Od podobného přemítání už je jen krok k autobiografii, která se stane příhodnou formou pro „zpověď“ tentokrát méně rozpolceného Greena, než jak ho známe z románů a divadelních her či deníků. Ne že by byl jako člověk vnitřně zcela smířený – to v jeho případě snad ani nelze, ale je hotov se prostřednictvím autobiografie veřejně vyznat.

---

41 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 168.

42 Assouline, Pierre: Julien Green (entretien), *Lire*, 9/1993, N° 216, s. 28.

2.1.1 *Vers l'invisible*

Názvem osmého svazku Greenových deníků *Vers l'invisible* by mohlo být podle Greenova přítele Roberta de Saint Jeana označeno celého jeho dílo⁴³, tak mocně prodchnuté nadpřirozenou dimenzí. V případě tohoto deníku název (převzatý z verše Hugovy básně Pegas) neodráží jen Greenovu touhu po nekonečnu, ale vypovídá i o dalších tématech, která se v něm objeví.

Slovním spojením „vers l'invisible“ může být vyjadřován postoj muže, který s narůstajícím věkem uvažuje o smrti a který si přiznává, že se týká i jeho. Toto téma se v denících s větší naléhavostí poprvé objevuje právě se svazkem *Vers l'invisible* a zároveň se významně podílí na jeho celkovém vyznění. Jestliže Green diarista nahlíží vše v duchovním kontextu, uvažuje pak o smrti nejčastěji v souvislosti se vzkříšením a věčným životem.

Titul deníku může vypovídat i o Greenově znepokojení nejistým směřováním lidstva zavaleného technokratiem a filosofií slasti. Toto znepokojení pak vyústí v nepochopení vůči současnému světu a v průběhu celého deníku na sebe bere různé podoby. „Je me sens dans le monde d'aujourd'hui comme un voyageur dans un pays dont il n'entend pas bien la langue.“⁴⁴ Těmto pocitům Green čelí právě psaním deníku, který se stává nenahraditelným útočištěm a prostředkem k vyjádření a přispívá tak k znovu nalezení vnitřního pokoje. Deník je tedy pro Greena důležitý, nepřisuzuje mu však absolutní moc: „Dieu est le seul grand refuge contre l'immense désespoir de Satan que celui-ci cherche à nous communiquer.“⁴⁵

Dalším pocitem, který Green často v deníku vyjadřuje, je pocit osamělosti. Ten souvisí s Greenovým rozčarováním ze stavu současného světa i církve, s jeho životem v ústraní i

---

43 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 428.

44 Ibid., s. 300.

45 Ibid., s. 214.

s podstatou věřícího člověka, v jeho případě laika, který si zvolil svobodně „celibát“⁴⁶. „Je me sens autre, je me sens seul, je ne parle pas le langage qu'on parle autour de moi. Autrefois j'en ai souffert, je voulais dire ce que j'avais au fond du coeur, mais j'ai renoncé, on ne peut pas.“⁴⁷ Samota Greena provází v jistém smyslu po celý život. Už od svého dětství se setkává s nepochopením souvisejícím s jeho americkým původem. Zajímavé je, že ani André Gide, který byl velkým obdivovatelem Greenova díla a také jeho přítelem, nemůže pochopit, jak může být Julien Green zároveň Američan a francouzský spisovatel.

Od jisté doby je Green poznamenán dalším „stigmatem“ v podobě katolické víry, ke které konvertuje v roce 1916. Ne že by v prostředí, ve kterém se pohyboval, nebyli katolíci, šlo spíše o jeho postoj k náboženství, o snahu praktikovat svou víru v životě a také o touhu – v tomto věku neobvyklou - stát se knězem, což obojí často budilo pozornost. Když pak sloužil v první světové válce u americké ambulance jevil se jako „výstřední“ ze všech těchto důvodů, jednak proto, že ho američtí kolegové považovali za Francouze, i proto, že byl praktikujícím katolíkem toužícím zasvětit svůj život Bohu.

Během studií v Americe stigma katolictví ještě zesílí. V převážně protestanském prostředí je to něco neobvyklého. Green se proto, že vyznává menšinovou víru, cítí jako mučedník a vyvolený, straní se studentského života⁴⁸ a tím se ostatním naprosto odcizuje. Vše je ještě umocněno vážností, jakou přikládá nejen víře, ale i sám sobě.

Postihli jsme několik klíčových momentů, kdy byla okolnostmi zdůrazněna Greenova osamocенost, která má své místo také v deníku *Vers l'invisible*, kde je už otevřeně akceptovaná a přetvořená: „Aujourd'hui, le chrétien se sent parfois isolé devant cette énorme menace. Je trouve cette position admirable malgré tout.“⁴⁹ Právě ono vědomí odlišnosti a

---

46 V deníku to jasně řečeno není, tam je charakter Greenových vztahů jen naznačen. Je známo, že v těchto letech už udržoval pouze platonický vztah s novinářem Robertem de Saint Jeanem, s kterým se seznámil už v mládí.

47 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 190.

48 To, že se Green straní studentského kolektivu je zapříčiněno také jeho citovým založením, které si v dané době ještě nechce přiznat.

49 Green, Julien, *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 135.

osamocnosti je živnou půdou Greenova deníku. Jednak pro to, že samota je vhodným předpokladem k meditaci, ke vnímání neviditelného světa, ale také popudem k deníkové výpovědi.

2.1.1.1 Green křesťan

Greenův deník je především deníkem jeho duše. Sám ostatně podotýká na adresu některých deníků, které nešetří detaily z milostného života: „Par l’amour physique, tous les hommes se ressemblent. [...] C’est donc l’aventure de l’âme qui est intéressante dans un journal, parce qu’elle est toujours unique.“⁵⁰ A sám toto tvrzení v deníku *Vers l’invisible* naplňuje vrchovatě.

Jeho deník je svědectvím křesťana, který se snaží upřímně žít svou víru. Každý den hledá inspiraci v Bibli (o výjimečném postavení Bible v Greenově životě viz kapitola 2.1.1.4), od níž (nebo od jiné náboženské literatury) se často odvíjejí jeho postřehy. Duchovní inspirací jsou mu i mnohá setkání s druhými lidmi. „Je me rends compte que’une seule chose m’intéresse en ce monde: les relations entre Dieu et chacun d’entre nous.“⁵¹

V tomto období se v Greenových meditacích odráží postoj přijetí vlastní hříšnosti, což shledává zásadním pro víru každého: „Le péché rend l’homme au néant, et voilà la vérité. Il faut alors qu’il reprenne courage pour la quatre cent millième fois et regravisse la colline derrière laquelle brille la douce lumière. Toute la vie chrétienne, c’est cela.“⁵² Často také mluví o Kristu tichém a pokorném, Kristu lékaři duše i těla, Kristu pastýři, který hledá ztracenou ovci a podtrhuje tak mírnost boží. Jeho hlavním pokušením už není pocit nehodnosti předchozích let, ale náchylnost ke klesání na mysli v důsledku dění ve společnosti i v církvi a nejistoty z budoucnosti. Povzbuzení nachází Green v Kristově přítomnosti, kterou odhaluje v tichu, v přírodě, ale také v hudbě. Ta má v jeho životě nezastupitelné místo. Dokáže podle něho vystihnout to, co slova ne. „La musique touche à quelque chose d’essentiel, car divin.“⁵³ Hudba také přenáší Greena do ideální reality a dává mu tak alespoň

50 Green, Julien: *Vers l’invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 220-221.

51 Ibid., s. 83.

52 Ibid., s. 298-299.

53 Assouline, Pierre: Julien Green (entretien) in *Lire*, 9/1993, N°216, s. 28.

na okamžik uniknout ze světa, kterému často nerozumí.

Greenova touha po ideálu, po bezvadném životě je nekonečná. Z reálného světa se utíká do světa duchovního, ale ani v něm nenachází plnou útěchu. Ta se mu jeví dosažitelnou jen skrze utkvělou a nenaplněnou touhu po dokonalém životě, který, jak se domnívá, mohl vést, pokud by se stal mnichem, jak o tom v mládí uvažoval. Hned na začátku deníku *Vers l'invisible* vyznává: „Elles [les pages sur Henry Suso⁵⁴] m'ont donné l'impression que je suis tout simplement passé à côté de ma destineeé et que j'ai manqué ma vie. On appellera cela nostalgie de la vie parfaite.“⁵⁵ Taková skepse ale není Greenovi vlastní, je to spíše ojedinělý výkřik. V deníku najdeme průběžně poznámky hluboké sebereflexe, ve kterých se mluví o vlastním rozhodnutí pro laický život, ale také o okolnostech, které k němu přispěly. Green zdůrazňuje, že postrádal zejména vhodného průvodce, který by s ním o životě, světském i náboženském, mluvil otevřeně. Nakonec však alespoň částečné naplnění původního poslání ve své stávající existenci nachází:

Pensé aujourd'hui qu'une vocation qui n'est pas suivie vous accompagne malgré tout jusqu'à la fin. Dieu vous a appelé. Il ne vous *désappelle* pas. On ne l'a pas écouté, mais l'appel vous suit. [...] J'ai connu cela. Je me sens vivre parfois entre les murs d'une cellule invisible qui m'éloigne du monde.⁵⁶

Green na stránkách deníku často hovoří o svém způsobu života v ústraní a dobrovolném „celibátu“ se všemi jeho úskalími. Je přesvědčen, že cesta, kterou si nakonec zvolil, je správná, i když někdy trnitá: „Il faut s'accepter, accepter l'épreuve de la noire tentation.“⁵⁷ K tomu vzápětí dodává: „Par ailleurs, comme le christianisme sans croix serait

---

54 Henry Suso, německý dominikánský mystik žijící ve 14.století.

55 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 10.

56 Ibid., s. 97.

57 Ibid., s. 227.

suspect!⁵⁸

Prostřednictvím deníku *Vers l'invisible* také můžeme nahlédnout, jak se Green - křesťan vypořádává s rozměrem věčnosti. O čem v předchozích denících uvažoval v obecném smyslu, to teď vztahuje k sobě. Jsme svědky intimního zápasu člověka, který věří ve věčnost, ale zároveň tolik miluje život a oceňuje krásu jeho jednotlivých okamžiků:

Etendu sur mon lit, je vois le soleil se coucher dans mes vitres. Pourquoi cela m'attriste-t-il? Je sais bien qu'il va falloir quitter la terre, ou plutôt m'enfouir dedans. La nuit dernière, sur la terrasse, je regardais avec émerveillement les étoiles aussi nombreuses et aussi brillantes que dans le ciel d'Afrique. J'ai beau essayer de me faire à cette idée qu'il faut s'en aller un jour, je serais consterné de mourir maintenant.⁵⁹

Setkáme se ale i se záznamy zasaženými pesimismem: „La vie est un mauvais rêve, une fois la jeunesse finie, mais il y aura un réveil dans la lumière.“⁶⁰ Není jich mnoho, pro čtenáře jsou však důležitým svědectvím Greenovy lidské křehkosti.

Motiv smrti se v deníku neobjevuje jen v rámci autorových náboženských úvah, Green se o něj zajímá i ve vztahu kupříkladu s tvůrčí literární činností: „Si nous n'avions pas tous le sentiment que tout peut finir d'un jour à l'autre, nous écrivions autre chose, d'autres livres, des livres où il y aurait la longueur du temps...“⁶¹

Někdy se Greenův zájem o smrt blíží až obsesi, když přemítá o posledních slovech zemřelých, o nichž se dozvídá z různých vyprávění svých známých nebo z četby, a snaží se z nich poznat něco z onoho tajemství přechodu na věčnost. Polemizuje dokonce i o názvu svátku všech zemřelých, přičemž dává přednost anglickému ekvivalentu *All souls day*, svátku

---

58 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 197.

59 Ibid., s. 28.

60 Ibid., s. 211.

61 Ibid., s. 78.

„dušiček“. Tento zdánlivě bezvýznamný detail také ukazuje na onu Greenovu víru ve věčnost. Zesnulý už na zemi podle něho není ničím, jeho duše však dosáhla svého cíle a zároveň počátku - věčného života.

Tématem smrti, respektive strachu z nekřesťanské smrti („crainte de la mort non chrétienne“⁶²), jak o tom svědčí v deníku, je ovlivněn také román *Chaque homme dans sa nuit*, na kterém v té době Green pracuje.

V deníku také vzpomíná na smrt svého otce, a dokonce několikrát na jeho pohřeb. Jedno z jeho svědectví se rozsahem vymyká charakteru běžného deníkového záznamu, zabírá totiž asi čtyři strany knižního textu. Prosvítá v něm mj. obdiv k sestře Eleonoře a jejímu postoji k pohřbu: „Puisqu’il est hereux maintenant, pourquoi cette horrible mascarade?“⁶³ Greena jítí spíše události kolem úmrtí - obligátní návštěva zesnulého, smuteční průvod a především pohled do otevřeného hrobu než smrt jako taková.

Ve smrti je však pro Greena i cosi osvobozujícího – je to moment, kdy se duše oddělí od těla a nastane konec tělesným i duchovním pokušením.

Pokušení úzce souvisí s hříchem, který podle Greena může vyústit v duchovní smrt, která je daleko závažnější než ta tělesná: „La vraie mort est d’ordre spirituel, c’est celle qui résulte du péché.“⁶⁴ Duchovní smrt člověka od Boha odděluje, tělesná ho s ním může spojit navěky.

V deníku *Vers l’invisible* se tedy setkáváme převážně s pohledem na smrt zaměřeným na věčnost. Je v něm ale také mnoho lidských vyznání nejistoty a strachu, nad nimiž však vždy nakonec převáží naděje a důvěra.

---

62 Green, Julien: *Vers l’invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 101.

63 Ibid., s. 46.

64 Ibid., s. 270.

2.1.1.2 Okamžik snění

Jak už bylo zmíněno, Green má mimořádný talent pro to zachytit krásu okamžiku a vystihnout jeho absolutní hodnotu:

Hier soir, le ciel, vers dix heures. Des poignées de poussière étoilée jetées à la face de cet abîme qui parle son étrange langage. Je crois que si je regardais longtemps, je perdrais la tête. De ce gouffre noir et bleu, il sort une énorme voix muette qui dit toujours la même chose inexprimable.⁶⁵

S tím souvisí i způsob, jak popisuje místa. Nesnaží se o detailní popis, ale spíše o zachycení vnitřních prožitků, které v něm konkrétní místa vyvolala. Jeho cílem je zprostředkovat v deníku „une image intérieure du lieu qui s’est gravée en lui“⁶⁶ Takových míst je v deníku celá řada. Green dokonce vydá i samostatnou knihu komentovaných fotografií s názvem *Journal du voyageur*⁶⁷, kde se soustřeďuje na místa, která navštívil. Dokládá tím mj. důležitost, kterou cestám přisuzuje.

Jeho záliba v cestování je dána nejen jeho smyslem pro krásu, ale také touhou najít sám sebe a své místo ve světě. Dalo by se říci, že se Green nachází celý život na cestě. Nejen reálně mezi Amerikou a Francií, ale také v duchovním rozměru mezi nebem a zemí. To se v jistém smyslu odráží i v jeho popisech, jimiž chce zastavit čas a dotknout se věčnosti. Green pak skrze prožitek okamžiku nalézá tolik hledaný klid, který mu realita odpírá. Prostřednictvím psaní pak může tyto okamžiky prožít znovu.

---

65 Green, Julien: *Vers l’invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 313.

66 Fabiani, Daniela: „Voyage et écriture dans le *Journal* de Julien Green“ in O’Dwyer, Michael et alii: *Julien Green, diariste et essayist*, Bern: Peter Lang AG, International academic publishers, 2007, s. 125.

67 Green, Julien: *Journal du voyageur*, Paris: Seuil, 1990.

Cette nuit, regardé de ma fenêtre le paysage devenu nerveilleux sous la lumière de la lune, cette lumière silencieuse, alors que celle du soleil est une perpétuelle fanfare. La lumière de la lune n'est pas de ce monde, c'est une lumière forte et douce qui fait qu'on parle à voix basse et qu'on chuchotte: « Regarde comme les cyprès sont noirs et l'herbe presque blanche... » Comme tout est profond, secret dans cet éclairage de rêve... Une grande paix dans tout cela.⁶⁸

Setrvávání v podobných prožitcích pak ale s větší ostroší ukazuje kontrast s hořkou přítomností:

Ce matin, à quatre heures, je me suis réveillé et suis allé regarder la lune. Elle brillait d'un tel éclat et produisait un tel effet de solitude que les mots ne peuvent rendre ces choses. [...] J'ai senti vivement le néant des choses humaines, de la politique, de l'idiote gloire, des passions, j'ai désiré la vie éternelle.⁶⁹

Mluvíme-li o nadpřirozené dimenzi Greenova popisu, neměli bychom opomenout jeho popisy kostelů. Green jejich návštěvy hluboce prožívá. V jeho očích tyto stavby žijí, jsou pobídkou k duchovnímu usebrání, vrací víru nevěřícím, a zároveň jsou symbolem stability. Green se při jejich popisování v denících nechává natolik unést poetickým jazykem, že máme pocit, jako by šlo o portréty: „Cette église si riche et si pauvre, si belle et si sévère, se dresse au soleil couchant, toute seule au milieu des collines dénudées, un peu comme une âme devant Dieu.“⁷⁰

Greenovo vnímání světa, jak nám je představuje v deníku, tedy vždy vychází ze vztahu. Ať jsou to přírodní scenérie nebo kostely, Green je zachycuje v prchavém okamžiku duševního souladu s popisovaným, a to mu skýtá něco z prožitku věčnosti. Jeho neukotvenost

---

68 Green, Julien, *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 120.

69 Ibid., s. 319.

70 Ibid., s. 27.

v realitě a zároveň touha po ideálním světě odhalují, že Greenovým nejvlastnějším toposem, a zároveň domovem, je krajina vnitřní.

Veškeré Greenovo snění přitom nevychází z reality. Jeho vnitřní svět je z velké části tvořen a inspirován sny. Právě četnost jejich záznamů v deníku nám ukazuje, jakou důležitost jim Green přikládal. Zaznamenával si jak velmi kuriózní sny (např. o svém vlastním pohřbu),⁷¹ tak noční můry⁷² nebo sny, které se mu zdály opakovaně⁷³. Nepouští se však do jejich výkladu, občas připojí pouze krátkou poznámku. To vypovídá mj. o jeho vztahu k psychoanalýze, kterou Green několikrát odmítl coby omezený způsob zkoumání člověka.⁷⁴ V předmluvě k autobiografii např. píše: „Et puis, j’ignore à peu près tout de la psychanalyse. Peut-être y a-t-il en moi une certaine méfiance à son égard. Il ne paraît pas bon d’en savoir trop sur ce qui se passe en nous, parce que cela nous fait perdre le goût et le sens du mystère.“⁷⁵

Pro Greena byla naopak důležitá mystická funkce snů:

Cela [le sommeil] doit être autre chose qu’un simple besoin physiologique. Il doit y avoir dans ces régions mal connues un paradis secret dont nous trouvons le chemin chaque soir et d’où nous sortons, la plupart du temps, sans aucun souvenir. Dormir? Qu’est-ce que cela veut dire? Ne serait-il pas étrange que sournoisement nous retournions, la nuit, au Paradis terrestre?⁷⁶

Kromě snění založeného na realitě nebo vzpomínání je sen dalším nereálným světem, kam se Green utíká ze světa reálného a kde hledá klíč k sobě samému. Okamžik snu je však pro Greena důležitý ještě z jednoho důvodu, který souvisí s jeho románovou tvorbou. Často

71 Green, Julien: *Vers l’invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 259-261.

72 Ibid., s. 77.

73 Ibid., s. 248.

74 Green byl psychoanalýzou samozřejmě dotčen, ale nesouhlasil s dominantním postavením sexuality při zkoumání lidské psychiky., Vanini, Philippe: Julien Green, „Ecrire c’est l’aventure“ (entretien) in *Magazine littéraire*, 6/1998, N°366, s. 102.

75 Green, Julien, *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 8.

76 Green, Julien, *Vers l’invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 107.

přiznával, že psaní románů plně neurčuje jeho vědomí, ale z velké části jeho nevědomí. Sen je o poznání blíže nevědomé oblasti psychiky, pro Greena proto představuje důležitý zdroj inspirace.

2.1.1.3 Julien Green a jeho doba

I když o sobě Green často prohlašoval, že se o politiku a dění ve společnosti nezajímá, jsou jeho deníky – svazek *Vers l'invisible* nevyjímaje – strhujícím svědectvím doby. Jeho deníky jsou plné významných událostí jak z domácí tak zahraniční politiky (od války v Indočíně a Alžírsku, přes přírodní katastrofy v Pacifiku, k atentátu na Kennedyho), nevyjímaje ani narážky na aktuální problémy civilizace jako je znečišťování životního prostředí nebo nadvláda technokratismu. Zaznamenává i několik kuriozit, které by sítím objektivní historiografie sice neprošly, nicméně trefně dokreslují některé důležité události: „10 février [1962]. - Retour dans un Paris bizarre. Attentats et bagarres. Place de la République, il y a eu des morts dont un garçon de quinze ans piétiné par la foule.“⁷⁷

Velká část popisů aktuálního dění je pak věnovaná církevnímu prostředí, a to zvláště od zvolení papeže Pavla VI. (1963), respektive od počátku Druhého vatikánského koncilu (1962-1965). Se změnami, které tento koncil církvi přinesl, se Green totiž jen těžko smiřuje. Dotýká se ho zvláště sloužení mše v národních jazycích, směrem k lidu. Mši ve francouzštině považuje za nedůstojnou a moderní oltáře za ohyzdné stoly. „La messe de jadis, il faut la chercher à sept heures du matin, dans certaines églises. Ailleurs, chants, commentaires et explications qui empêchent de suivre, qui troublent et finissent par exaspérer.“⁷⁸

Svého konzervatismu, nejen v této otázce, si je však plně vědom:

Le monde de demain, on ne peut l'envisager sans inquiétude quand on voit peu à peu se détruire le monde qu'on a connu et aimé. [...] Le Français d'aujourd'hui ne veut plus du tout du passé. [...] Mais il est vain de se lamenter. Le petit décor qui est le mien, cette bibliothèque où j'écris fait

---

⁷⁷ Green, Julien, *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 281-282.

⁷⁸ Ibid., s. 346.

déjà partie d'un monde à jamais disparu.⁷⁹

Greenův deník je v neposlední řadě také subjektivním odrazem literárního dění doby. Zmiňuje se například o setkáních s François Mauriacem a jeho ženou; nejdražší jsou mu však setkání s Jaquesem Maritainem, filosofem, ale především jeho přítelem. Poctivě, ale vždy s velikou lítostí zaznamenává odchody literátů, většinou svých vrstevníků a i když s některými nesdílel jejich ideje, snaží se v deníku miniaturními portréty vystihnout jejich přínos, lidský i literární. Takto se loučí např. s Martinem du Gardem, Camusem, Cocteauem, Faulknerem, Nimierem, Bretonem, nakladatelem Kurtem Wolffem a dalšími. V deníku také nalezneme pasáže, kde Green vzpomíná na osobní setkání se spisovateli, většinou v přímé souvislosti s tím, jaký vliv na něj měla jejich slova (Malraux⁸⁰), chování (Gide⁸¹) nebo jen pouhá přítomnost (Gabriel Marcel⁸²) apod.

Přestože žil Green spíše stranou společenského života, přijímal hojně návštěvy. V deníku *Vers l'invisible* máme před očima dlouhou řadu lidí, jimž věnoval svůj čas. Často to jsou různí čtenáři jeho knih, nebo lidé, kteří se jeho dílem přímo zabývají, dále pak redaktoři, přátelé, ale také lékaři, vojáci, psychologové nebo jen lidé toužící po radě, povzbuzení či svědectví zejména v oblasti náboženského života. Green přiznává, že tyto návštěvy jsou často povzbuzením také pro něj samého. Ovšem nejraději se setkává s duchovními. Je to nejen tím, že v mládí sám toužil být knězem, kněží jsou pro něj totiž důležitými partnery v dialogu o víře, Bibli či církvi obecně a zároveň důležitými kritiky jeho díla. Někteří z nich stojí i za vydáním textů, které byl Green hotov nevydat. Zvláště třetí část autobiografie, *Terre lointaine*,

---

79 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 266.

80 „Je me souviens du choc que me causa une phrase que me dit un jour Malraux, alors que nous n'avions pas encore trente ans: « On voyage pour des raisons sexuelles. » Le choc venait de ce que je sentais combien l'observation était juste dans mon cas, bien que je ne voulusse pas me l'avouer tout à fait.“, Green, Julien, *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 283.

81 „Gide posait beaucoup de questions. Elles me mettaient un peu mal à l'aise, parce que je le soupçonnais, à tort peut-être, d'arrière-pensées.“, Ibid., s. 105.

82 „[...] Gabriel Marcel, à côté de qui j'avais plaisir de me retrouver.“, Ibid., s. 82.

pravděpodobně vůbec nevyšla nebýt jednoho z jeho kněžských přátel.

V Greenově svědectví o době, ve které žil, je opět klíčová osobní rovina. Autor komentuje události, které se ho přímo dotkly. Z toho pak také vyvstává jeho osobní portrét - ve své době se cítí jako „cizinec“, jako jeden z „hrstky“, osamocen. Neupadá ale do zbytečného lamentování nebo beznaděje, jak to můžeme vidět v otázce církve. Ta podle něho prochází určitou krizí, je až příliš ochotna se přizpůsobovat, Green je přesto přesvědčen, že Kristus svou církev neopustil a stále ji vede: „Il faut croire à la parole du Christ qui a promis que son Eglise durerait jusqu' à la fin.“⁸³

---

83 Green, Julien, *Vers l'Invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 419

2.1.1.4 Čtenářský deník

Greenův deník je v jistém smyslu i deníkem čtenářským. Ne že by svou četbu nějak rozsáhle analyzoval, jde spíše o krátké záznamy, napsané nadšeným čtenářem nebo jak jeho postoj vystihla Michèle Raclotová⁸⁴ – „zasvěceným amatérem“. Často zmiňuje, jakým dojmem na něj zapůsobily jednotlivé knihy a poznamenává si do deníku některé úryvky – často ty, které se mu jednoduše líbí, se kterými nesouhlasí, nebo které jsou v něčem zvláštní. Kromě obsahové stránky ho velice zajímá forma. Zaznamenává různé jazykové paskvily, polemizuje nad některými slovními spojeními a dokáže ohodnotit vybroušený styl, jako například u Mauriaca: „Songé en l’écoutant qu’il est l’un des très rares écrivains dont la langue écrite et la langue parlée soient également pures.“⁸⁵

Green je také vášnivým bibliofilem a jeho rozsáhlá knihovna je vyhlášená. Sám výběr Greenovy četby není vždy systematický, jsou však díla, ke kterým se stále vrací a která jsou pro něj nenahraditelná:

Je lis tous les jours l’Ancien et le Nouveau Testament, en hébreu, en latin, en grec et en anglais. Je les lis surtout en anglais, les autres langues sont pour comprendre mieux. Et je lis beaucoup de poètes anglais, allemands. Je m’arrête devant un rayon, je tends la main et je choisis souvent au hasard, et j’y passe des heures.⁸⁶

Četba je pochopitelně důležitá i pro rozvoj jeho vlastních literárních schopností. Velký vliv měl na Greena určitě Dickens se svými iniciačními romány, kterého také v denících (svazek *Vers l’invisible* nevyjímaje) nejvíce cituje, dále pak Dante, Pascal, Flaubert,

84 Raclot, Michèle: „Julien Green, les livres et les écrivains“, in O’Dwyer, Michael et alii: *Le Journal de Julien Green, Miroir d’une âme, miroir d’un siècle*, Bern: Peter Lang, International academic publishers, 2005, s. 199.

85 Green, Julien: *Vers l’invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 331.

86 Assouline, Pierre: Julien Green (entretien) in *Lire*, 9/1993, N°216, s. 28.

Montaigne, Tolstoj⁸⁷. Avšak jak říká sám Green, kdyby nebyl objevil Hawthorna, vypadalo by jeho dílo jinak. V deníku *Vers l'invisible* se sice o Hawthornovi tolik nemluví, ale zmiňuje-li se Green o zásadním vlivu zejména anglosaských autorů, má na mysli právě Hawthorna, a také Keatse, Milтона a Wordwortha.

Význam Bible v deníku *Vers l'invisible*, ale i v celém Greenově životě vystihla Helène Dottinová: „Le seul livre qui reste la référence constante est la Bible.“⁸⁸ Pravidelná a pozorná četba spolu se studiem biblického jazyka slouží Greenovi k bližšímu poznání Boha, a tedy k prohloubení víry. Green se v deníku oddává komentování některých jejích částí, mezi nimiž mají přední místo Kniha Genesis, Evangelia, Apokalypsa nebo Kniha Jobova: „Lecture de Job. Voilà un homme qui s'est plaint de Dieu à Dieu même, et Dieu à la fin l'a béni“.⁸⁹

Biblické úryvky jsou pro něj také podnětem k vlastní meditaci. Nejen Bible, ale i další duchovní literatura, zejména od mystiků a svatých (Jana od Kříže, Terezie z Lisieux, Kateřiny Janovské, Mistra Eckarta, otce Surina, otce Susa) ho vede k neustálému promýšlení vlastního života i tvorby: „Epître de saint Jacques. On serait saint, ni plus ni moins, si l'on savait tenir sa langue. Et sa plume donc.“⁹⁰ Jak už bylo zmíněno, víra se promítá do každého Greenova gesta. Proto když komentuje dění ve společnosti, činí tak často v souvislosti s Písmem:

„Lu la Bible. Au commencement d'un des derniers chapitres du premier Livre des Rois, il y a ce verset: « Pendant trois ans, il n'y eut pas de guerre entre Israël et la Syrie. » Un moment plus tôt, je venais d'apprendre qu'Israël et la Syrie étaient hier sur le point de se jeter l'un sur l'autre.“⁹¹

Jeho komentáře se ale také vztahují k tomu, jaký dopad mají změny ve společnosti (církvi)

---

87 Anoussamy, Christophe: „Le commentaire de lecture dans le Journal de Julien Green: L'exemple de Charles Dickens“, in O'Dwyer, Michael et alii: *Julien Green, diariste et essayiste*, Bern: Peter Lang, 2007, s. 99.

88 Dottin, Helène: „Vers l'invisible: journal d'un croyant“ in O'Dwyer, Michael et alii: *Le Journal de Julien Green, Miroir d'une âme, miroir d'un siècle*, Bern: Peter Lang, International academic publishers, 2005, s. 24.

89 Green, Julien, *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 213.

90 Ibid., s. 211.

91 Ibid., s. 461.

také na Bibli. Projevuje nelibost nad zbrklými a až příliš věcnými ustanoveními Druhého vatikánského koncilu a kritizuje trend ukvapené modernizace církve. Nejsilněji to v deníku reflektuje v souvislosti s liturgií a právě s Písmem:

Lu les premiers chapitres de l'Évangile selon saint Matthieu dans une traduction à grand tirage. Elle est par endroits étrange. On a voulu faire, je le vois bien, une traduction accessible à tous, une traduction vraiment populaire. Je trouve, par exemple, que ceci est choquant: « Celui qui dit à son frère: Crétin! est en danger du sanhédrin. » Crétin, qui prête à rire, est bien du style populaire, mais sanhédrin reste incompréhensible pour un lecteur peu informé des antiquités judaïques. [...] Mais c'est une erreur de croire que le lecteur le plus simple ne goûte pas instinctivement le beau langage.⁹²

Také jeho přítel a „duchovní otec“ filosof Jacques Maritain, který měl v Greenově duchovním formování nezastupitelnou roli, kritizuje některé změny Druhého vatikánského koncilu ve své knize *Le paysan de la Garonne*. V roce 1966 si Green po jejím přečtení zaznamenává do deníku:

[...] je ne puis le lire sans émotion, parce que j'y trouve tout entier l'ami qui m'a toujours été si cher [...] il ne nous parle pas autrement qu'un frère aîné. La simplicité avec laquelle il dit les choses les plus profondes, avec le sourire des yeux comme pour s'en excuser, il y a cela dans son livre.⁹³

Dalším zajímavým momentem v Greenových záznamech o četbě je jeho zájem o deníky, tedy o formu psaní, kterou právě vytváří. Při hodnocení deníků jiných autorů totiž mimoděk charakterizuje vlastní deníkový styl. Zmiňuje se o deníku Gidově, Flaubertově, Hawthornově nebo deníku Dorothy Wordsworthové⁹⁴. K posledně jmenované má velmi

---

⁹² Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGE, 1967, s. 293-294.

⁹³ *Ibid.*, s.468.

⁹⁴ Sestra spisovatele Williama Wordswortha (1770-1850). Dorothy Wordsworthová (1771-1855) sama psala básně a vedla si deník (poprvé vydaný v roce 1897), s bratrem je po celý život pojil blízký vztah.

blízko, sdílí s ní cit pro krásu okamžiku:

Lu le Journal de Dorothy Wordsworth. Il est admirable et cependant est fait de riens. C'est pour cela qu'on le lit. [...] Pourquoi cela intéresse-t-il encore? Parce que l'auteur croit à l'importance de ces minutes. On regrette qu'il n'en ait pas plus.⁹⁵ Avec la même attention qu'un Chinois, elle regarde les nuages, les fleurs, les arbres, elle écoute la voix des vagues, suit toutes les nuances des couleurs dans la lumière.⁹⁶

---

⁹⁵ Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 211-212.

⁹⁶ *Ibid.*, s. 242.

2.1.1.5 Literární deník

Greenův deník *Vers l'invisible* v sobě zahrnuje také autorův literární deník. Green zaznamenává různé postřehy ke svým dílům: „*Léviathan*. [...] Mon roman n'était qu'une manifestation sombre et violente de l'instinct, de ce qu'il y avait en moi de plus profond à l'époque.“⁹⁷, k metodě psaní: „J'écris mes romans quand je me sens poussé à le faire et quand je ne vois rien, comme maintenant, depuis des semaines, je souffre, mais je n'écris pas.“⁹⁸, ale také k samotnému psaní svého deníku: „C'est une sorte d'avarice que vouloir engranger le contenu de ces heures qui ne reviendront jamais. [...] Aux petits événements qu'on a vécus se substitue le récit qu'on en a fait pour soi, mais tout autour de ce qu'on a noté flotte un monde insaisissable.“⁹⁹

Netají se ani intimními pochybnostmi spisovatele: „En lisant des lambeaux de mon journal dans une revue littéraire, j'ai pensé: « C'était mieux quand ce n'était pas dit. » Et cela est vrai de tout ce que j'ai jamais écrit. Ce que je rêvais dépasse toujours les mots.“¹⁰⁰. Důležitá je pro něj také zpětná vazba jeho díla, poznamenává si zejména trefné úsudky: „Un critique a dit que dans mon livre se voyait le petit jour de l'éternité. C'est l'éclairage de ma vie entière.“¹⁰¹, ale také nepochopení ze strany veřejnosti.

Greenův deník tedy můžeme považovat také za kroniku jeho díla. Dává nám totiž nahlédnout do geneze jednotlivých děl od zrození nápadu až k vydání knihy, včetně její následné reflexe od čtenářů a kritiků.

---

97 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 289.

98 Ibid., s. 136.

99 Ibid., s. 24-25.

100 Ibid., s. 50.

101 Ibid., s. 175.

2.1.1.6 Autobiografie a autobiografické prvky v deníku *Vers l'invisible*

Deník *Vers l'invisible* je mj. důležitým dokladem o Greenových autobiografických tendencích z této doby. V červenci 1959 si např. poznamenal: „Repris par le désir d'écrire un livre sur ma vie.“¹⁰² V průběhu deníku pak můžeme autobiografickou linii sledovat v různých podobách. Jsou to především poznámky k autobiografii samotné, kde Green přibližuje svůj záměr: „Dans ce livre sur ma jeunesse, il n'y aura pas de plan. Le plan sera celui du caprice de la mémoire à qui il faut lâcher la bride. [...] Je veux dire ce qui me passe par la tête et ce que je ne veux pas dire m'échappera malgré moi et sera dit tout de même.“¹⁰³ Vyjadřuje se k autobiografickým metodám, zároveň sděluje ambivalentní prožitky ze samotného psaní autobiografie. Zaznamenává také své pochybnosti vůči autobiografii jako dílu, např. zda ji vůbec vydávat.¹⁰⁴

V deníku si můžeme všimnout i jakýchsi „dodatků“ k autobiografii, tedy významných událostí, které si živě vybavuje, ale které se přitom v autobiografii neobjevují. Vyskytují se i události zaznamenávané paralelně (jak v deníku, tak v autobiografii). V deníku jsou často vnímány z většího odstupů, neboť jak píše Green o autobiografii: „il ne faut pas oublier que ce livre a été écrit en réalité par un garçon de vingt ans avec des idées de cet âge, non par l'homme que je suis devenu et qui, lui, a des opinions toutes différentes.“¹⁰⁵

O Greenově autobiografické tendenci vypovídá i výrazné zastoupení vzpomínek v deníku. Green nejčastěji vzpomíná na svou rodinu – matku, otce a sestry; vzpomínky jsou přitom vázány na konkrétní místa. Také hudba, obrazy či literatura mu umožňují přenést se do dob dětství a mládí. Někdy postačí i samotné datum (např. úmrtí jeho matky):

---

102 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 119.

103 Ibid., s. 142.

104 Green se totiž v prosinci roku 1964 nejprve rozhodl již napsaný třetí díl autobiografie nevydat.

105 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 428.

27 décembre. - Ce jour lointain qui m'est si présent... Je n'ai pas souvenir d'avoir versé une larme ce matin-là ni plus tard, mais je devins une autre personne. Je ne savais pas ce que c'était la mort. Quand on a emporté ma mère, mon coeur s'est déchiré, mais je n'ai pas pleuré.¹⁰⁶

Často také vzpomíná na pocit bezbřehé radosti ze života, který zažíval v dětství a mládí. Popudem k tomu je opětovné zakoušení podobné radosti nebo chvíle nostalgické touhy po ní:

Conversation avec un prêtre. Je lui parle de la joie extraordinaire que j'ai connue dans mon enfance et pendant une grande partie de ma jeunesse [...] qui me faisait me rouler sur l'herbe en criant de bonheur et presque de frayeur sous ce *fardeau*. « C'était, dit-il, la joie païenne, mais dans la joie païenne, il y a la religion. [...] J'ai repensé à tout cela. Le plaisir ne m'a jamais donné ce bonheur-là, n'as jamais pu se faire passer pour le bonheur, dans ma vie.¹⁰⁷

Deník místy připomíná autobiografii i po formální stránce, například když se Green překvapivě obrací sám k sobě v druhé osobě (obdobně jako v některých autobiografiích):¹⁰⁸ „Tu voulais partir? Tu pars. Tu voulais que le temps passe? C'est fait, il se détruit. Cependant tu n'as pas d'autre richesse, et du temps, il ne t'en reste guère, me semble-t-il.“¹⁰⁹

V deníku z tohoto období se nám Green představuje ve své duchovní intimitě, nezdráhá se dát nahlédnout do svých pochybností a vnitřních bojů. Upřímně odhaluje svůj duchovní svět, ale otázku tělesnosti a sexuality, která je také jedním z typicky greenovských témat, nechává stranou nebo o ní mluví jen v náznacích:

Ces quelques lignes, les comprendront seuls ceux d'entre les hommes qui sont passés par le même chemin que moi. Il y des moments où ne pas regarder ce qui nous attire le plus au monde est

---

106 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 154.

107 Ibid., s. 226.

108 Většinou v údivu nad tím, kým byl.

109 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 281.

aussi difficile que d'accepter l'idée de la mort. Sans doute, il y a des âmes héroïques qui arrivent à ne pas voir ce qui peut leur nuire. Tout cela m'inquiète. J'écris ces choses pour dire la vérité.¹¹⁰

O tomto „bílém místě“ v Greenově deníku mluví ve své studii i John M. Dunaway,¹¹¹ který charakterizuje jeho deník jako čistě „duchovní projev Greenova mystického já“. K vyznání ohledně vlastní tělesnosti používá zřejmě vhodnější formu, totiž autobiografii. Po vydání románu *Chaque homme dans sa nuit* v roce 1960 se autobiografie stane dokonce centrem Greenovy tvorby. Teprve v roce 1971, tj. poté, co mu vychází román *L'Autre*, se uzavírá výhradně autobiografické období a nastává návrat k fikci.¹¹²

---

110 Green, Julien: *Vers l'invisible*, Paris: LGF, 1967, s. 197.

111 Dunaway, John M.: *The Metamorphoses of the self: The Mystic, the Sensualist and the Artist in the works of Julien Green*, The University press of Kentucky, 1978, s. 12.

112 Ibid., s. 15.

2.1.2 Úvod ke Greenově autobiografii

„Je voulais, en effet, retrouver le fil conducteur qui passe à travers ma vie.“¹¹³ píše Green v předmluvě k autobiografickému cyklu *Jeunes années*. Jak je z uvedeného úryvku patrné, autor tíhne spíše ke klasickému pojetí autobiografie. Přesto se ale mnohokrát zmiňuje o tom, že je pro něj logičtější sledovat spíše asociační linii vzpomínek, než chronologickou. Tím se de facto přibližuje svým románům, jejichž zdrojem jsou právě asociace vycházející z nevědomí. Green dále v předmluvě specifikuje, co přesně ho na lidském životě nejvíce zajímá a co tedy chce postihnout i ve své autobiografii: „J’ai parlé du passage de Dieu dans le coeur d’un homme.“¹¹⁴

V další části předmluvy se vyjadřuje k ideálnímu momentu pro sepsání autobiografie, který hledal po několik desetiletí (podrobněji viz kapitola 2.1): „Il m’a fallu attendre l’âge que j’ai aujourd’hui pour me rendre compte du sens de certains faits, petits et grands, qui ont marqué mon enfance et ma jeunesse.“¹¹⁵

„Dans mon cas, il me semble que j’ai été préservé pendant toute la première partie de ma jeunesse par une ignorance en quelques sorte invincible. Préservé de quoi? D’une expérience charnelle où la foi se fût peut-être perdue, comme il arrive souvent.“¹¹⁶ Zde Green mj. předesílá, že v autobiografii už o otázkách těla nebude, na rozdíl od deníků, mluvit v náznacích. Jeho pohled na sebe proto bude v opozici ke zmíněnému deníku komplexnější. Pro čtenáře je to vlastně první příležitost dozvědět se o Greenově homosexuální orientaci. Jak píše John M. Dunaway¹¹⁷, Green tím, že se v deníku o otázkách spojených s jeho tělem a sexualitou zmiňuje jen zcela okrajově, přiživuje mýtus o sobě jako katolickém autorovi.

---

113 Green, Julien: *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 7.

114 Ibid.

115 Ibid., s. 8.

116 Ibid., s. 8.

117 Dunaway, John M.: *The Metamorphoses of the self: The Mystic, the Sensualist and the Artist in the works of Julien Green*, The University press of Kentucky, 1978, s. 11-12.

Green si toho je vědom a připouští, že o svém nejpalčivějším problému neumí hovořit, proto se mu v denících záměrně vyhýbá. Je to až na půdě autobiografie, kdy Green odhaluje příběh vlastní tělesnosti a kdy se tedy zkompletuje jeho obraz načrtnutý v deníku. Deník a autobiografie jsou tedy v komplementárním vztahu a jejich paralelní studium nám umožní sestavit objektivní obraz Greenovy osobnosti.

Green hledaje tento obraz se obrací do minulosti: „Ce qui me préoccupait, c'était de comprendre l'enfant et l'adolescent que je fut.“¹¹⁸, pokračuje Greenova předmluva. Jeho pátrání v chaosu prožitých vzpomínek zároveň není zcela odděleno od prožívané přítomnosti. V duchu Wordsworthových slov, která jsou ostatně mottem první části autobiografie: „L'enfant est le père de l'homme.“, chápe období dětství a mládí jako iniciační a určující pro vývoj osobnosti. Zároveň doznává, že pochopit sama sebe v tomto období, respektive odhalit kořeny současné osobnosti, lze až v určitém věku: „Il faut attendre pour écrire ses souvenirs si l'on veut essayer de comprendre le sens du voyage qu'on aura fait sur cette terre.“¹¹⁹ Přesto ani tehdy, není možné podle Greena pochopit vše: „On entrevoit plutôt qu'on ne voit.“¹²⁰ Nakonec ale právě psáním autobiografie, tedy řazením vzpomínek do logické linie života, odhalí jeho smysl: „Je l'ai compris pleinement quand j'ai écrit ces volumes de mon autobiographie.“¹²¹

Při analyzování prvních třech částí Greenovy autobiografie se tedy zaměřím, právě na to, jak si Green-autor, psáním o svém dětství a mládí, tedy objevováním sama sebe té doby, uvědomuje také svou současnou pravou podstatu. A naopak, jak se pohled autora 60.let promítá do minulého vyprávění. Zároveň se budu snažit charakterizovat podoby vypravěčova hlasu v daných autobiografických dílech.

---

118 Green, Julien: *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 8.

119 Ibid.

120 Ibid.

121 Ibid.

2.1.3 *Partir avant le jour*

Julien Green se představuje hned na začátku autobiografie v roli autora a tím tematizuje vypravěčův hlas v ní. Jeho postup se tak odlišuje od obvyklé metody autobiografie, která se většinou odvíjí od narození autora. Na začátku díla *Partir avant le jour* tedy nejsme svědky narození Juliána Greena - dítěte, ale zrození Juliána Greena - autobiografa:

La mémoire nous livre tout en désordre, à tout moment du jour. On imitera ce désordre. Il n'y aura pas d'itinéraire précis dans l'exploration de notre passé, et c'est ainsi que je vois les choses aujourd'hui, 20 novembre 1959. J'écris ceci vers la fin de l'après-midi. C'est le bon moment pour regarder par-dessus l'épaule et voir la journée, avant que la nuit ne vienne, parce que la nuit est un autre monde. [...] Maintenant le soleil luit encore sur ma page et il me vient à l'esprit que mon premier souvenir est un souvenir de douleur physique. On me soigne et j'ai mal.¹²²

Edith Perryová¹²³ si klade v této souvislosti ve své studii otázku, zda vypravěč nemůže být dokonce hlavní postavou autobiografie *Partir avant le jour*. Nakonec se ale přiklání k teorii, která rozlišuje v Greenově autobiografii střídání různých úhlů pohledu. Nejčastěji je vyprávění zaměřeno na hlavní postavu, výraznou linií ale tvoří také vypravěčův reflexivní pohled a v neposlední řadě Boží perspektiva: „Rappelle-toi, Seigneur, cette minute où tu t'es penché vers moi. Tu vois bien ce que je suis. Alors, rends-la-moi, cette minute, et fais-en mon éternité“¹²⁴

Green od samého počátku specifikuje přesný moment, okolnosti a intence vzniku autobiografie, což mj. dokládá jeho odhodlání pro pravdivou a otevřenou výpověď. Pro

---

122 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 13.

123 Perry, Edith: „Présence du narrateur dans *Partir avant le jour*“ in Fabiani, Daniela et alii: *Formes de l'écriture autobiographique dans l'oeuvre de Julien Green*, Actes du colloque, Université de Marcerata, 29 – 31 octobre 2002, Société internationale d'études greeniennes, Torino: L'Harmattan Italia, 2003, s. 153.

124 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 142.

Greena to znamená psát zcela otevřeně o tom, co předtím inspirace prostřednictvím románů přetvořila do fikce. To na jednu stranu znamená vrátit se do ráje dětství se vši jeho nevinností a bezstarostností, ale také s jeho bolestmi, tělesností a prožít znovu jeho náhlý zánik.

Jak zaznělo v úryvku z předmluvy a jak autor připomíná i v průběhu vyprávění, je pro něj smyslem autobiografie postihnout vlastní duchovní vývoj: „Ce qui importe, ce qu’il faut essayer de saisir et de bien retracer, c’est le passage de Dieu dans la vie de l’homme, et c’est ainsi que peu à peu j’entrevois le sens de ce livre.“¹²⁵ Postoj věřícího člověka už v době, kdy autobiografie vzniká, ke Greenovi neodmyslitelně patří. V autobiografii spojuje minulé události nitkou božího působení.

První díl Greenovy autobiografie pojednává o jeho dětství, které pro něj symbolicky i fakticky končí smrtí matky. V tomto období zažije několik událostí, které považuje za zásadní nejen pro toto období, ale pro celý svůj život. Na jednu stranu se jedná o téměř extatické duchovní zážitky, z nichž Green zdůrazňuje zejména dva. Oba byly vyvolány neobyčejností určitého reálného jevu¹²⁶ – krásou hvězdné oblohy a třpytem kovové střechy:

[...] mais je me souviens plus particulièrement du toit du métal, parce que c’est en le regardant que je fus tout à coup arraché à moi même. Pendant plusieurs minutes, j’eus la certitude qu’il existait un autre monde que celui que je voyais autour de moi, et que cet autre monde était le vrai. J’en éprouvai un bonheur que je renonce à décrire, car je le crois au-delà des ressources du langage humain. [...] Ce fut la seconde grande minute, la première se situant vers ma cinquième année ou plus tôt, quand, levant les yeux dans la chambre de mes parents, je vis le ciel nocturne par la vitre supérieure de la fenêtre. Ainsi me fut donné le sentiment de l’immense aventure de l’âme sur cette terre.¹²⁷

---

125 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 35.

126 Tento způsob popisování krásy okamžiku, který se sice zakládá na realitě, ale zároveň Greenovi umožňuje zastavit na chvíli čas a ocitnout se v ideálním světě, je typický pro jeho deníky. V autobiografii se proměnil jen styl, protože tentokrát se na svět díváme očima mladého Greena.

127 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 53.

U podobných událostí Green zvažuje, jestli je má do autobiografické výpovědi vůbec zařazovat: „Doit-on dire ces choses ou les garder pour soi?“¹²⁸ Ne snad, že by se zdráhal z nich vyznat, ale spíše proto, že jde o duchovní zážitky, které lze podle něj slovy jen těžko vyjádřit.

Podtrhuje ale také situace, které vedly k negativnímu chápání vlastní tělesnosti a následně ke konfliktu duchovních aspirací s puzením tělesnosti. Například scénu, kdy ho matka jako malého koupe a odvrací tvář od jeho nahého těla, aby ho následně, již oblečeného pevně sevřela do náruče. Tento prožitek spolu s dalšími podněty (např. Dorého ilustrace Dantova *Pekla*) vedl k tomu, že Greena v dětství nahota na jednu stranu děsila, protože patřila do sféry hříchu, na druhou stranu ho však právě proto přitahovala.

Centrální postavou Greenova dětství byla jeho matka. Celý jeho dětský svět byl určován její přítomností. Green v autobiografii *Partir avant le jour* přesvědčivě oživuje vztah dítěte vůči milované matce. Mary Hartridge Greenová byla pro svého syna zdrojem jistoty, laskavosti a štěstí. Zároveň mu předávala i své pojetí víry a především svůj vztah k tělesnosti, který byl veskrze puritánský a vyvolával v Greenovi zmatek. Působením matky se tedy posilovalo Greenovo ukotvení ve víře, ale také pokřivené vnímání vlastní osoby. Přesto autorův hlas v autobiografii reflektuje vliv matky pozitivně a její fobii z tělesnosti reflektuje jen výjimečně:

Il me fallut des années pour deviner le secret de ce que je ne puis appeler qu'une phobie. Avant de mourir, ma mère m'en révéla une partie comme je le dirai plus tard, mais elle n'en comprenait pas tout le sens ni, surtout, la portée sans fin. [...] Cette femme si humaine et si tendre, comme elle tremblait pour moi et comme elle désirait mon salut. Je ne la comprenais pas toujours. [...] Je savais qu'elle m'aimait de cet amour un peu fanatique que moi-même j'éprouvais pour elle. Autour de moi, sans peut-être le savoir, elle dressait les interdits terribles. L'idée de la pureté qu'elle formait en moi, je

---

128 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 17.

la tenais de ses inquiétudes.¹²⁹

Dokonce matce přisuzuje zásadní roli ve svém duchovním životě, například když popisuje, jak se od matky učil modlitbu Otčenáš: „[...] quelque chose passait de ma mère à moi. L'essentiel de ce que je crois aujourd'hui m'était donné alors, dans la pénombre où parlait le plus grand amour.“¹³⁰

Některé pasáže týkající se matky mají formu modlitby: „Ma mère [...], vous qui m'aimiez tant, qui m'amiez presque trop, car vous trembliez pour moi [...] Voilà près d'un demi-siècle que vous êtes partie. Qu'auriez-vous dit de votre fils?“¹³¹ nebo jsou známkou až jakéhosi jejího zbožštění v Greenových očích: „Je suis persuadé que, tant que ma mère fut de ce monde, sa présence me garda d'une manière que ni elle ni moi ne pouvions soupçonner.“¹³² Matce sice přisuzuje významnou úlohu ve formování vlastní víry, ale zároveň si uvědomuje, že je to sám Bůh, kdo ho povolal a poté provázel na cestě víry, a to i tehdy, když z této cesty sešel: „Mon Dieu, je vois bien le chemin que vous faisiez vers moi, mais je ne vois pas celui que je faisais vers vous.“¹³³

Duchovní vývoj je tedy u Greena úzce spojen s postavou matky. Její přítomnost mu sice přináší naplnění přirozené touhy být přijímán, čímž v něm utvrzuje pocit jistoty, stojí ale také na počátku Greenova pokřiveného vnímání vlastní osoby. Vypravěčův hlas ale přesto neustále posiluje pozitivní obraz dětství jako období nevinnosti a rodinného štěstí a v jeho tónu cítíme nostalgii po tomto navždy zaniklém ráji. Tento idylický život končí pro Greena smrtí matky, která pro něj byla několikanásobnou ranou. Ztratit matku pro něj znamenalo ztratit tu, která jej chránila před hříchem, ale také před sebou samým a v neposlední řadě tu, která pro něj byla synonymem domova a lásky. Odchodem matky se Green stává daleko

---

129 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 56.

130 Ibid., s. 21.

131 Ibid., s. 20.

132 Ibid., s. 136.

133 Ibid., s. 191.

zranitelnějším, ale zároveň to pro něj znamená počátek samostatného objevování světa a zakoušení života na vlastních nohou, jak v rovině světské, tak duchovní.

Quelqu'un naissait en moi, non dans les larmes, car j'étais bien au-delà des larmes, mais dans le désespoir. Mon Dieu, où étais-tu à ce moment-là? Je ne sentis ni ta présence, ni ta douceur, je me trouvais dans une épouvantable solitude. Il me semblait qu'une machine diabolique taillait l'air autour de moi comme pour m'enfermer en moi-même, car je suffoquais de douleur, mais je ne pleurais pas.¹³⁴

Z této bolesti a beznaděje, kterou autor znovu bolestně prožívá, se pak rodí o to větší radost z nalezení sebe sama v katolické víře. Asi rok po matčině smrti nachází mladý Green u otce knihu od kardinála Gibbonse shrnující katolickou nauku, kterou přečte s velikým nadšením a zároveň si uvědomí, že právě našel to, po čem již dlouho předtím toužil. Tento zásadní objev zanedlouho zpečetí prvním svatým přijímáním a přijetím do katolické církve:

Ce que Dieu accomplissait en moi, ce 30 avril 1916, je ne m'en doutais même pas, car Il reste le Dieu dont la lumière est pour nous une obscurité presque totale. Je ne pouvais plus Lui échapper désormais. Le petit lycéen distrait est superficiel était devenu Sa proie. Avais-je jamais été autre chose?¹³⁵

Kromě dominantního vypravěčova hlasu mapujícího boží působení v Greenově životě se setkáváme i s jeho dalšími obměnami. Významné jsou poznámky k samotnému psaní textu. Autor se velmi často obává, aby jeho výpověď nepůsobila chaoticky: „Trop de souvenirs me reviennent à l'esprit pour que je veuille les mettre en ordre, je veux dire qu'une chronologie rigoureuse tuerait toute spontanéité. J'aime mieux raconter les choses telles qu'elles me

---

134 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 130-131.

135 Ibid., s. 162.

passent par la tête¹³⁶ Nepřestává také v průběhu textu připomínat svůj cíl, totiž komplexní uchopení vlastní osoby:

Je me propose de regarder là où je n'ai jamais tourné les yeux que par hasard, je veux tacher de voir dans cette partie de la conscience qui demeure si souvent obscure à mesure que nous nous éloignons de notre enfance. Le bon grain jeté par Dieu et le mauvais par le démon, comment tout cela poussait-il?¹³⁷

Přesto je pro něj ne vždy lehké o některých událostech psát. Podobné momenty ze své minulosti patřičně uvozuje: „Elle (une scène) me frappa au point que je crois bien n'en avoir oublié le moindre détail.“¹³⁸, „Ce n'est pas sans émotions que je revois ces choses.“¹³⁹ Některé jinošské postoje jsou dokonce podány tak, jako by se za ně coby šedesátník styděl: „Puisqu'il faut tout dire (autrement à quoi bon écrire un livre de ce genre?)“¹⁴⁰ Většinou však zprostředkovává autentický pohled dítěte, resp. mladíka. To je dáno Greenovým intenzivním prožíváním minulosti, často má při psaní pocit jako by se jimi psaním autobiografie znovu stal: „Il me semble que j'y suis à l'heure où j'écris ces lignes, que je vois les éventails japonais sur la cheminée...“¹⁴¹, „Quand j'y pense, je m'y trouve, j'y suis, j'ai de nouveau six ans et je cours entre les meubles.“¹⁴²

Ne vždy ale autor vidí období dětství tak jasně. Je si vědom propasti času, která se mezi ním a tímto obdobím rozkládá. Nedostupnost minulosti přirovnává k závoji zapomnění, přes který je těžké jasně vidět a pochopit, kým jsme v dětství byli. To ovšem podle Greena není vždy na škodu, v paměti se totiž uchovává stejně jen to nejpodstatnější. Jedním

---

136 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 55.

137 Ibid., s. 62-63.

138 Ibid., s.123.

139 Ibid., s. 57.

140 Ibid., s. 123.

141 Ibid, s. 38.

142 Ibid., s. 31.

z nejuvýstižnějších přirovnání vnímání minulosti je zřejmě následující úryvek: „J’ai l’impression de regarder ma vie passée à travers un télescope. L’image est petite, mais nette“¹⁴³

Greenovo nepochopení vlastní osoby se ve vypravěčově diskurzu projevuje různě. Kromě pocitu studu je to také jistá přísnost v interpretaci některých událostí: „Mon orgueil saignait par tous les pores à cause de ce malheureux costume...“¹⁴⁴, „Il se peut que je me juge sévèrement, mais je cherche à dire la vérité telle qu’elle se présente à moi aujourd’hui par le souvenir.“¹⁴⁵ Setkáváme se i s ironií: „Mon coeur se gonfla d’orgueil. De nouveau, j’étais un ange. Quelle belle âme, vraiment!“¹⁴⁶. Expresivita formy pak přejde až do hyperboly: „Je n’avais aucunement conscience de ma gigantesque imbécilité.“¹⁴⁷

Vypravěčův hlas v autobiografii, jak to nastiňuje už její první díl *Partir avant le jour*, je spojen hned s několika rozpory. První z nich se projevuje v hodnocení matky. Na jednu stranu přiznává, že její chápání tělesnosti a sexuality v něm vyvolávalo zmatek a mělo fatální dopad na jeho citový život, na druhou stranu neváhá matku vidět v pozitivním světle a téměř ji zbožštit. Rozporuplné je svým způsobem i líčení obtíží a radostí, se kterými se setkává při psaní textu. Jednou je nadšen, jak blízké mu jsou události z dávné minulosti, jindy lituje, že časová bariéra už mu nedovolí tak dobře pochopit toho, kým byl v dětství. Tyto leckdy rozporuplné postoje ovšem dosvědčují Greenovu upřímnou snahu říct o sobě pravdu. Svůj pohled však považuje v mnohém za nedokonalý, nositelem absolutní pravdy je podle něj jedině Bůh:

Sans doute n’étais je pas absolument tel que je me dépeins, je veux dire qu’il y a toujours, caché au fond de nous-mêmes, quelqu’un dont nous ne soupçonnons pas l’existence, que nous ne pouvons pas jamais atteindre, et que Dieu aime. Celui-là, notre moi véritable, peut entrer en rapport

---

143 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 65.

144 Ibid., s. 161.

145 Ibid., s. 152.

146 Ibid., s. 168.

147 Ibid., s. 126.

avec Dieu et lui parler.¹⁴⁸

Jak už bylo řečeno, Green se v autobiografii snaží nahlížet skutečnosti komplexně. Proto se přítomnost Božího působení často objevuje v protikladu k d'ábelskému. V Greenově stylu se tak objevuje binární element: „Qui est sauvé, qui perdu? C'est le secret de Dieu.“¹⁴⁹, „On devait l'éviter sous peine de damnation, mais je me croyais sauvé.“¹⁵⁰, „Le bon grain jeté à pleine main par Dieu et le mauvais par le démon.“¹⁵¹ Tímto schematismem je vyjádřeno ono působení matky, na mladého Greena, který nám takto dává nahlédnout do svého tehdejšího uvažování.

Někdy tedy vypravěč v autobiografii zůstává v pozadí a nechává nás události nahlížet očima dítěte a mladíka, jindy naopak zcela zásadním způsobem vstupuje do vyprávění. Nejcennější jsou ovšem momenty, kdy se úhel pohledu Greena - dítěte spojí s pohledem Greena - autora. Je to zejména tehdy, pokud si vybaví určitý prožitek, který doposud zažívá:

Dieu parle avec une extrême douceur aux enfants et, ce qu'il a à leur dire, il le leur dit souvent sans paroles. La création lui fournit le vocabulaire dont il a besoin, les feuilles, les nuages, l'eau qui coule, une tache de lumière. [...] Pour ma part, j'ai su ce que savent les enfants et tous les raisonnements du monde n'ont pu m'arracher complètement ce quelque chose d'inexprimable.¹⁵²

---

148 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 152.

149 Ibid., s. 152.

150 Ibid., s. 191.

151 Ibid., s. 63.

152 Ibid., s. 34.

2.1.4 *Mille chemins ouverts*

Po smrti matky Green prochází iniciací v sexuální oblasti, za níž stojí zejména jeho spolužáci z lycea. Green, dosud nedotčen těmito věcmi, se v té době nachází ve velkém zmatku. Jeho otec je uzavřen ve svém smutku a samotě a svému synovi nedokáže poskytnout potřebnou blízkost. Roli Greenova průvodce životem do jisté míry plnil otec Crété, který Greena připravoval na přijetí do katolické církve a dál jej vzdělával v otázkách víry, ale kvůli Greenově pokřiveném vnímání hříchů těla a příliš velké důvěře otce Crétého mezi nimi dojde k nedorozumění, které se s časem jen prohlubuje. Green navíc aspiruje na to stát se mnichem, zároveň je v roce 1917 (ve svých necelých sedmnácti letech) svým otcem vyslán na frontu, kde má sloužit u Americké ambulance.

Tato zkušenost se mu stane v mnoha ohledech prubířským kamenem. Na frontě se totiž stane cizincem mezi svými krajany. Jeho kolegové z Americké ambulance ho nepovažují za sobě rovného hned z několika důvodů. Největší nesrovnalostí pro ně bylo to, že se Green narodil ve Francii, a přesto, že byl Američan, nikdy Ameriku nenavštívil. Další zvláštností bylo zaslepené vlastenectví k Americkému Jihu, v Greenově rodině hojně živené, které pochopitelně nemohlo najít ohlas u Američanů převážně ze severních a západních států USA. Green byl také mezi dobrovolníky jediným katolíkem, což také budilo pozornost. Autor postoj mladých Američanů vůči Greenovi shrnuje takto: „Car ce qui leur paraissait anormal dans mon cas, je le trouvais si naturel que je n’y songeais pas.“¹⁵³

S Greenovým katolictvím úzce souvisí i jeho tehdejší pocit neohroženosti. Nebylo totiž nikoho, kdo ho usměrnil. V druhém dílu autobiografie jako by našla svůj plný význam věta z prvního dílu: „J’étais sûr de mon salut. Cette certitude me portait comme la mer porte la barque.“¹⁵⁴ Greenova jistota vlastní spásou souvisela se zahleděností do sebe sama:

---

153 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 199.

154 Green, Julien: *Partir avant le jour* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 190.

„Fasciné par ma propre personne, je n’arrivais pas à sortir de la prison que je m’étais faite sans le savoir.“¹⁵⁵ Izolovanost ho sice trápí, ale zároveň si v ní libuje, neboť přizívuje jeho pocit jedinečnosti. Fakt, že kontakt s druhým člověkem je pro něj problémem opět souvisí s matčínou teorií tělesnosti.

J’ai dit ailleurs que je ne voulais pas qu’on me touchât. Je ne voulais pas non plus être regardé. Être regardé, c’était touché par les yeux. [...] De quoi donc avais-je peur? Quel viol redoutais-je? Non pas un viol physique dont je n’avais pas le moindre notion, mais une atteinte portée à je ne sais quoi de secret et de sacré. Ce que ma mère m’avait dit sur le corps qui est le temple du Saint-Esprit m’avait marqué à jamais.¹⁵⁶

Vypravěčův hlas se kromě častého používání metafor nevyhýbá ani ironii: „«Amoureuse de moi», pensai-je avec ma modestie habituelle.“¹⁵⁷ Nejvýrazněji se projevuje jako přísný soudce, což zároveň sám to ale reflektuje a klade si otázku, zda se nevidí příliš přísně:

Comme je devenais intéressant du coup! Je me fabriquais une cellule invisible et portative d’un modèle commode et qui me permettait d’offrir à ces hommes en uniforme le spectacle d’une belle âme en route vers le paradis. Peut-être suis-je trop sévère, mais comme on dit, il y avait de ça.¹⁵⁸

Jindy svou dřívější sebestřednost a ješitnost nechává vyznít s humorem:

Un jour il m’offrit un bonbon empoisonné sous la forme d’un compliment que je retins alors que j’ai oublié tout le reste de ce qu’il me dit: « Vous êtes certainement l’homme le plus intéressant

---

155 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 234.

156 Ibid., s. 264.

157 Ibid., s. 235.

158 Ibid., s. 286.

que j'aie rencontré ici. - Oh! Monsieur l'aumônier! » Baissons la tête un peu et rougissons si possible, mais que disiez-vous donc, monsieur l'aumônier? Que j'étais le plus intéressant?... Ne pourriez-vous développer cette idée? Non? Vous vous taisez? Vous n'avez plus rien à dire? C'est dommage. Mais peut-être avez-vous su quelque chose que je ne vois pas moi-même: sous l'idiotie particulière à mes dix-huit ans, la pitié sans limites de Dieu.¹⁵⁹

Dalším důvodem, proč měla služba u válečné ambulance pro Greena tak zásadní význam, bylo první přímé setkání se smrtí.¹⁶⁰ Došlo k němu, když ve stodole jakéhosi objektu, do něhož byl vyslán, nachází mrtvého vojáka. Teprve tehdy pocítil přítomnost války s veškerou její absurdností:

Ce qui se passa en moi à cette minute, je ne pourrai jamais l'exprimer. De la tristesse mêlée à de la fureur, de l'amour aussi, j'éprouvai tout cela d'un coup. [...] Mon coeur se serra horriblement et je n'ai pas honte de dire que des larmes roulèrent sur mes joues, des larmes de compassion, sans doute, mais qui ressemblaient bien à des larmes d'amour, et la haine de la guerre s'installa dans mon coeur à jamais.¹⁶¹

Tato scéna je důležitá nejen pro Greenův následující vývoj a vztah k druhým lidem, ale také z hlediska stylu vypravěče, který v druhé části autobiografie více využívá prostředí, aby charakterizoval vyznění dané události jako je tomu v právě zmíněném setkání s mrtvým vojákem, které je uvozeno následovně: „Je crois que ce qui me frappa le plus fut la qualité du silence et l'expression silence de mort me vint à l'esprit. Simplement, la vie était absente. Il n'y avait rien. Le ciel gris était vide, la terre était nue, pas un oiseau ne chantait.“¹⁶² V tomto případě samotný charakter krajiny předjímá následnou událost – setkání se smrtí, čímž

159 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 287.

160 První dopad smrti Green pocítil už s odchodem matky, ale tehdy ještě plně nechápal její význam. Navíc se v době, kdy matka umírala držel stranou a plně neprožíval všechny události s její smrtí související.

161 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 210-211.

162 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 210.

zároveň posiluje její tragické vyznění.

Jinde prostřednictvím krajiny vypravěč vyjadřuje pocity, které měl v dané situaci, jako je tomu v závěru autobiografie *Mille chemins ouverts*, kdy poslušen otce opouští milovanou Francii a odjíždí na studia do Ameriky: „Des brumes nous cachaients parfois l’horizon. Il me semblait qu’à mesure que nous approchions de l’Amérique, tout devenait plus sévère, l’océan plus noir, la lumière plus froide, et quelque chose ou quelqu’un venait au devant de moi.“¹⁶³ Proměna světla a oceánu zřejmě nebyla tak zachmuřená jako Greenovy pocity, které souvisely s jeho příjezdem do pro něho dosud neznámé Ameriky.

Krajina má ve vypravěčově diskurzu také symbolickou hodnotu:

J’étais passé à côté du rocher de Gibraltar sans le voir. Dans l’état d’esprit où je me trouvais, cela m’était égal. Vingt ans plus tard, je devais m’arrêter à cet endroit même. [...] « Ah! Tu n’as pas voulu apprendre ta leçon en 1919? Eh bien, ce sera pour 1939, et dans des circonstances beaucoup plus mélancholiques... » Ainsi nous morigène la vie.¹⁶⁴

Gibraltarský útes sám má symbolický význam na mapě, Green mu tímto úryvkem přisoudí daleko subjektivnější hodnotu, na mapě svého života. Tento úryvek můžeme chápat také jako výraz Greenovy uzavřenosti vůči světu a zahleděnosti do sebe sama, kdy nechává kolem sebe proplouvat zásadní osoby a události, aniž by využil toho, co mu nabízejí.

Krajina bývá v neposlední řadě, podobně jako v Greenově deníku, stimulem ke snění a bránou do nadpřirozeného světa:

Je m’assis sur un banc de pierre et rêvai que j’étais un moine du temps passé. Tout autour de moi, des fleurs m’entouraient dont les parfums et les couleurs me ravissaient à tel point que j’aurais, me semblait-il, accepté de mourir là, dans les délices de cette solitude, pourvu que la vie me fût ôtée

---

163 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 330.

164 Ibid., s. 329.

sans douleurs. [...] J'avais le sentiment d'être transporté au sein d'un monde inconnu où la souffrance n'avait aucune place.¹⁶⁵

Zatímco v deníku šlo o snění, které mělo blízko k meditaci a modlitbě, v autobiografii vypravěč upozorňuje na iluzornost prožívané „duchovní“ radosti: „Ici je retrouvais d'une façon étrange la religion dans ce qu'elle avait de plus séduisant pour moi et, je dois le dire, de plus illusoire, car je confondais alors la religion avec une sensualité innocente, mais païenne.“¹⁶⁶ Tento nával pomíjivého štěstí je ostatně v autobiografii často zmiňovaným prožitkem v autobiografii. V jejím druhém dílu Green uvádí např. radost vyvolanou probouzející se jarní přírodou nebo radost z poslechu Deváté Bethovenovy symfonie. Kořeny podobných prožitků pocházejí už z dětství, kdy jej poprvé uchvátila ryzí radost z bytí. Pozdější zakoušení podobné radosti proto často srovnává s touto první zkušeností.

Toto opojení radostí můžeme chápat jako projev Greenovy počínající lásky k životu, respektive k tělu, která do té doby byla potlačována. Souvisí také s pobytem v Itálii, kde Green sloužil u Červeného kříže. Itálie měla v Greenově srdci výjimečné místo už od patnácti let. Tehdy totiž poprvé cestoval mimo Francii a cesta do Janova k sestře Eleonoře se pro něj stala iniciační cestou života. V této části autobiografie *Mille chemins ouverts* se zmiňuje o návštěvě Benátek a dalším pobytu v Janově u sestry Eleonory. Benátky pro něj měly zásadní význam ve směřování od ducha k tělu. Při návštěvě chrámu svatého Marka se mu ještě na okamžik připomene náboženská horlivost, ale jen dočasně, neboť je v dané chvíli opojen životem se všemi jeho radostmi.

Tímto posunem je ovlivněn také vypravěčův hlas v autobiografii. V její druhé části je Green jakoby vypuštěn z klece a zkoumá svoji svobodu, svou tělesnou podstatu (vidí poprvé své nahé tělo v zrcadle), sexualitu (seznamuje se s literaturou Boccaccia). To vše se děje dosti

---

165 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 323.

166 Ibid.

chaoticky, bez jakéhokoli vedení a usměrňování, proto se Green často uchyluje do extrémů. Green je v jednu chvíli oslepen světskými radostmi, aby jimi vzápětí pohrdl v náhlém náboženském zapálení. Vypravěčův hlas však toto zapálení zpochybňuje. Sice uznává, že i v tomto období měl k Bohu stále blízko, zároveň ale konstatuje, že jeho duchovní život byl povrchní a sloužil mu především k živení vlastního egoismu.

Vypravěč také průběžně pokračuje v uvažování o textu samotném. Jeho hlas se však v autobiografii *Mille chemins ouverts* zdá být v tomto směru naléhavější a soustředí se především na jedno téma, kterým je zapomínání. Často rozvažuje, jestli je lidská paměť skutečně schopna oddělit to podstatné od nepodstatného: „Beaucoup de choses m’ont fui, sauf, je l’espère, celles qui comptaient vraiment. Et qui me dit pourtant que l’essentiel, au contraire, n’est pas ce qui m’est caché?“¹⁶⁷ Jindy opravdu vroucně touží po tom, aby dané období viděl s detaily, aby mohl lépe pochopit sebe sama: „Que ne donnerais-je pour me souvenir un peu mieux de ces mois qui comptèrent tant pour moi. Mais je n’arrive à voir que de courtes scènes isolées comme de petites toiles dans un musée très moderne où de grands espaces séparent les peintures.“¹⁶⁸

---

167 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 219.

168 Ibid., s. 308.

2.1.5 *Terre lointaine*

Třetí díl autobiografie s sebou přináší, oproti dvěma předešlým částem, změnu hned na několika úrovních. Na prvním místě je to změna místní, jak napovídá už samotný název. Green si zakládá na své poslušnosti vůči otci, proto, když jej chce otec vyslat na studia do Ameriky, odjíždí i přesto, že se mu takový plán naprosto příčí: „Ce départ se présentait en effet à moi comme une sorte de fin de vie.“¹⁶⁹ Francii považuje za svůj domov a čím více se přibližuje Ameriky, tím více již dopředu nenávidí tuto zemi, která se mu má stát na čas domovem. První dojem z této země je toho dokladem: „Pour parler simplement, je n’aimais pas l’Amérique.“¹⁷⁰ Greenova nevraživost vůči Americe se promítne i do vztahu k jejím obyvatelům: „Il fallait à tout prix éviter tout rapport avec ce monde où les circonstances m’avaient jeté.“¹⁷¹ Američany pak nazývá barbary a heretiky.

Amerika, kam jede Green studovat, je však zároveň vlastní jeho rodičů, kterou mu zejména matka vypočetla téměř jako mytickou zemi. A právě v okamžiku, kdy Green uvidí tuto zemi matčinými očima, nalezne v ní alespoň částečné zalíbení:

J’avais tout à coup devant les yeux la patrie de ma mère, le Sud, et ce qu’elle m’en avait dit me revint à la mémoire après de longues années. Il me sembla que tout un monde qu’elle avait aimé se proposait à moi dans une image simplifiée, et d’une manière indéfinissable, je reconnus cette image, parce que je la regardais par les yeux de ma mère. [...] Si attaché que je fusse à La France, je me rendis compte qu’une partie de moi-même n’avait d’autre origine que la terre où je me trouvais maintenant. L’émotion que j’éprouvai ne dura qu’un instant.¹⁷²

---

169 Green, Julien: *Terre lointaine* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 317.

170 Ibid., s. 337.

171 Ibid., s. 344.

172 Ibid., s. 338-339.

Pobyt v Americe má pro Greena zásadní význam proto, že je spojen s jeho citovou iniciací. Přestože si předsevzal, že se bude spolužáků na univerzitě stranit, našel si mezi nimi pár přátel, kteří sehráli důležitou úlohu zejména v jeho teoretické sexuální iniciaci. Zásadním podnětem bylo ovšem prozření v oblasti vlastní sexuální orientace, kterou si neuvědomoval, protože ani netušil, že existuje. Její první uvědomění, které proběhlo na hodině latiny při překladu Vergilia, je ale ještě chaotické a neúplné (Green si totiž myslel, že homosexualita byla jen záležitostí antiky), přesto zásadní:

En une seconde, je compris mille choses, sauf une qui était essentielle. Je compris que la passion étrange dont parlait Virgile habitait aussi en moi. Un trait de lumière éclaira toute ma vie. J'eus peur de cette révélation qui me montrait pareil aux jeunes gens de l'Antiquité. [...] L'in vraisemblable de toute cette histoire était que je me croyais *seul* à éprouver cet amour inquiétant. [...] Ce qui, au lycée, m'avait porté vers Frédéric n'était rien d'autre que cette passion dont personne ne parlait plus, depuis deux mille ans qu'elle avait disparu de la face de la terre. C'était du moins ce que je me figurais.¹⁷³

Skutečné prozření pak způsobí přítel Nick a kniha od Havelocka Ellise.

Když si Green uvědomil svou homosexuální orientaci, vyostřil se přirozeně také jeho vnitřní svár těla a duše. Co bylo v autobiografii *Mille chemins ouverts* nastíněno jako rodící se konflikt, objevuje se v jejím dalším dílu *Terre lointaine* v plném vyznění. Green v této souvislosti několikrát odkazuje k listu svatého Pavla z Nového zákona a jeho pojetí dvou lidských podstat – tělesné a duchovní:

---

173 Green, Julien: *Terre lointaine* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 360-361.

Les deux hommes dont parle saint Paul, je commençais à bien les connaître. Ils occupaient chacun des positions solides dans ma tête et dans mon coeur, et, sans doute, l'un essayait de trancher la gorge à l'autre. Obtenir qu'il y eût entre eux une manière de trêve, je ne le pouvais. C'était tout l'un ou tout l'autre, selon moi, tout spirituel ou tout charnel, même si le charnel ne se bornait qu'à des rêves.¹⁷⁴

Green by se dokonce nejrady svého těla vzdal: „Je souffrais d'avoir un corps.“¹⁷⁵ Jeho zmatek se tak přibližuje matčině radikálnosti, dokonce ji v mnohém přesahuje: „Les séductions les plus puissantes aboutissaient à la folie et à la mort. Dans quel traquenard se trouvait-on engagé en venant simplement au monde? Naître était dangereux.“¹⁷⁶

Green ve snaze nebýt v područí těla a nevzdat se přitom svého duchovního já zůstává v ustavičném boji jednoho s druhým. Nechce ztratit Boha podlehnutím tělu, ale zároveň už zná natolik sílu tělesné touhy, že ji nemůže ignorovat: „J'étais sans cesse en état de rebellion. Quand ce n'était pas le corps qui s'insurgeait contre l'âme, c'était l'âme qui se révoltait contre les exigences du corps. Autour de l'amour physique, comme une barrière, il y avait le dégoût.“¹⁷⁷

Významný posun ve třetí části autobiografie oproti jejím předešlým dílům se týká i vypravěče, jehož hlas je slyšet velmi zřídka. A Green také vysvětluje proč: „[...] Mais on n'entendrait rien à ce livre si l'on ne se souvenait que c'est l'étudiant de 1922 qui l'écrit non homme de 1965. Le rôle de celui-ci se borne à essayer de comprendre.“¹⁷⁸ Při psaní zjišťuje, nakolik je pro něj toto určující období stále živé: „Les souvenirs, en effet, me reviennent en foule.“¹⁷⁹ Green je díky tomu schopen co nejvíce přiblížit svému tehdejšímu pohledu, čímž

---

174 Green, Julien: *Terre lointaine* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 487.

175 Ibid., s. 460.

176 Ibid., s. 437.

177 Ibid., s. 464.

178 Ibid., s. 500.

179 Ibid., s. 366.

nám poskytuje jedinečnou příležitost zblízka zakoušet své radosti, bolesti a zmatky z té doby.

I zde se ovšem setkáme s pasážemi, ve kterých vypravěčův hlas zní zcela zřetelně, například když zásadně reflektuje zdroj svého tehdejšího zmatku:

À mesure que j'avance dans ce récit, je comprends mieux le sens de ces années et il me paraît clair que l'ignorance où j'étais de la vie sexuelle produisait un effet étrange sur presque tous les étudiants qui m'approchaient. Jusqu'en 1921, personne ne me parla des choses sexuelles et les demi-révélation que j'en avais eues pendant mon adolescence constituaient tout mon savoir sur ce point.¹⁸⁰

Podtrhuje také svou tehdejší neschopnost sebereflexe: „Quelque chose en moi cédaient enfin sous la poussée de l'instinct et je ne m'en apercevais pas. Personne ne m'était plus inconnu que moi.“¹⁸¹

Vypravěč se i v této autobiografii vyjadřuje k samotnému psaní, například když se pozastavuje nad jeho protichůdným charakterem, přičemž jej dává do souvislosti s protichůdnostmi svého nitra v té době. Greenův tehdejší postoj je tedy zprostředkován i skrze formu: „Il y a, je le sens bien, une certaine confusion dans ce récit, mais elle correspond à celle qui régnait alors dans ma tête. J'étais la proie de trop d'émotions contradictoires, passant d'une tristesse mortelle à une subite joie de vivre, et cela avec une rapidité déconcertante.“¹⁸²

Pro Greena je v této době nejobtížnější nalézt vytoužený vnitřní klid, což je pro něj v univerzitním prostředí takřka nemožné. Je totiž neustále sváděn z vytoužené duchovní cesty ať už svými přáteli, tak svými fantasiemi a zejména Markem, jež je předmětem jeho platonické lásky. Ze svého duchovního klidu byl sice rozptylován už ve Francii, avšak chrámové prostředí, liturgická hudba či četba Písma mu jej s úspěchem znovu alespoň na

---

180 Green, Julien: *Terre lointaine* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 438.

181 Ibid., s. 456.

182 Ibid., s. 423.

nějaký čas navracely. Proto mluví o Francii jako o „zemi náboženství“. V Americe hledá duševní pokoj mnohem obtížněji. Zmatek ve svém srdci chodí zažehnat do malé prkenné kaple, obklopené vznosnými protestantskými chrámy, která v něm posiluje pocit mučednictví.

Vytoužený klid mu obdobně jako v dětství poskytuje rodinné zázemí. Od amerických příbuzných z otcovy strany zakouší podobné láskyplné přijetí, jakým ho kdysi zahrnovala jeho matka:

Un verset de Job me revint à la mémoire: «As-tu connu les trésors de la neige?» Il me sembla que les rêves de l'enfance m'étaient rendus avec tout le bonheur d'autrefois. La neige fait rire simplement parce qu'elle rend heureux, et je vis la même gaieté dans tous les yeux autour de moi. J'aurais voulu embrasser tout le monde. En un moment, je découvrais une Amérique à aimer, une Amérique conventionnelle, sans doute, mais affectueuse, rassurante.¹⁸³

Rodinný dům *Lawn* ve Virginii byl pro Greena útočištěm a místem mimo čas a prostor, v jeho prostředí jako by dostávalo smysl vše, co dosud nemohl pochopit:

Ce fut au mois d'avril de cette année-là que mon père vint faire une dernière et courte visite à sa famille. [...] On me donna sans difficulté la permission d'aller passer quelques jours avec lui au *Lawn*, et de le voir là me le fit mieux comprendre qu'à Paris. Je le retrouvai maintenant dans le vrai décor qui était le sien: la maison de son père. [...] Pas plus qu'en France, nous n'avions rien à nous dire, et, cependant, de marcher lentement l'un près de l'autre avait du sens.¹⁸⁴

Na závěr Greenova pobytu v Americe v květnu 1922 (respektive na konci autobiografie *Terre lointaine*), je tento ráj ale náhle zničen požárem. Pro Greena tak symbolicky zaniká poslední místo, které mu bylo opravdovým rodinným zázemím a kde alespoň na čas utichaly jeho

183 Green, Julien: *Terre lointaine* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 369.

184 Ibid., s. 456-457.

vnitřní boje.

Autobiografie *Terre lointaine* je dokladem Greenovy schopnosti hovořit zcela otevřeně o bolestném a chaotickém poznávání a uvědomování si vlastní homosexuality, které pro něj ve výsledku bylo také velkým objevem. Autobiografie se tak pro Greena v tomto ohledu stala ideální formou vyjádření a doplnila „bílé místo“ jeho deníku. Přestože se v tomto díle autobiografie vypravěč nehlásí ke slovu příliš často, vystupuje v klíčových momentech týkajících se právě otázek sexuální orientace, ale také dalších, pro Greena důležitých událostí, jako jsou např. projevy a prožitky božího působení:

Dans la marré du plaisir, je me fusse perdu, et le plaisir s'offrait à moi de toutes parts. La foi eût peut-être sombré dans ce désastre, il fallait gagner du temps. Comment ne croirais-je pas que Dieu veilla sur moi dans ce péril extraordinaire? Et n'y aurait-il pas quelque honte à regretter tout ce bonheur physique que je ne connus pas et qu'il m'était si facile d'obtenir? Mais je mentirai si j'écrivais que je ne le regrette pas, je le regrette bassement, et j'ai beau désavouer toute une partie de moi-même. [...] Ce qu'il y a en moi de plus chrétien proteste, je le sais, cependant l'homme est une maison à plusieurs étages. On prie Dieu sous les toits, mais la cave est bien sombre, et que s'y passe-t-il?¹⁸⁵

Vypravěč se uplatňuje i při přímé komunikaci se čtenářem, kdy se snaží udržet chronologickou srozumitelnost. Green také doplňuje svým pohledem vypravěče reflektující aspekt, který tehdejšímu mladíkovi chyběl: „Je n'avais pas encore la force de me regarder en face.“¹⁸⁶ Snaží se co nejvěrněji zachytit citlivé události svého života, včetně všech poklesků a absurdností. Přičemž nemůže zastřít křesťanský pohled na svět, patrný právě z vypravěčových poznámek.

---

185 Green, Julien: *Terre lointaine* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 421.

186 Ibid., s. 420.

Závěr

Šedesátá léta jsou pro dílo Julienu Greena v mnohém výjimečná. V jeho tvorbě je patrné intenzivní hledání smyslu života, jež se projevuje jak v deníku *Vers l'invisible*, tak v samotném Greenově odklonu od románové tvorby směrem k autobiografii. Ta se stává novým těžištěm jeho tvorby, umožňujícím skrze poznání minulosti lépe pochopit přítomnost a zároveň nalézt i vyšší smysl prožitých událostí.

Oba intimní žánry se ukázaly jako zásadní pro pochopení autorova způsobu myšlení z té doby, díky nimž můžeme ocenit jeho upřímnost a odhodlání vyznat i ty nejméně příjemné životní události. Přestože je každý žánr přínosný svým vlastním způsobem, dalo by se říci, že se oba navzájem doplňují.

Deník je zatížen hned dvojím tabu. Jednak se vyhýbá otázkám sexuality a tělesnosti, a kromě toho vynechává, nebo jen v náznacích zmiňuje i další ambivalentní prvek, a sice matku. Obojí spolu v zásadě souvisí, neboť Greenova matka měla velký vliv právě na jeho vnímání sexuality a tělesnosti. Hlavní přínos deníku je však jinde: dává nám nahlédnout do autorova bohatého duchovního života včetně celé řady krizí a pochybností. Green nezůstává jen v teologické rovině, ale všechny projevy víry (četbu Bible, modlitbu apod.) spojuje se svým jednáním a myšlením¹⁸⁷.

Kromě tohoto svědectví je možné skrze deník nahlédnout i do tvůrčí dílny Julienu Greena a rozpoznat literaturu, kterou byl tehdy ovlivněn. Důležité jsou i reflexe z různých setkání a záznamy z cest. Green se však neomezuje jen na čistě osobní záležitosti. Jakožto vnímavý pozorovatel společenského dění nám podává i cenné svědectví o dané době, a zároveň sám sebe zasazuje do historického kontextu.

Autobiografie je oproti deníku mnohem komplexnější. Nepředstavuje totiž pouhý

---

¹⁸⁷ V této souvislosti je možné mluvit i o didaktické funkci Greenových deníků.

popis minulých událostí, ale zároveň i vhléd do autorova myšlení v době, kdy autobiografii vytvářel. Sám Green to ostatně ve druhém dílu autobiografie *Mille chemins ouverts* potvrzuje: „Ce récit [est] plutôt un voyage, une exploration à l'intérieur de moi-même.“¹⁸⁸

V této souvislosti se ukázala jako zcela zásadní úloha vypravěče, který události třídí a analyzuje, a jehož prostřednictvím Green označuje skutečný smysl některých dříve nesrozumitelných zážitků. Právě skrze vypravěče se tak odkrývají i zmíněná tabu z deníkové tvorby. Nejasné motivy matčina chování se s časovým odstupem jeví jako srozumitelnější, přičemž svůj pokřivený vztah k sexualitě a k vlastnímu tělu Green otevřeně označuje právě za důsledek jejího přístupu. Nenechává se však strhnout emocemi – i v otevřené kritice matky je stále patrná přirozená úcta a obdiv.

Autor při své snaze o pravdivé vyjádření klíčových událostí svého života nevynechává ani zde podrobnosti týkající se vlastního duchovního zrání, ale na rozdíl od deníku tak činí v přímé konfrontaci s tělesným pokušením. Tím nám dává s mimořádnou upřímností nahlédnout do neutuchajícího sváru svého těla a duše.

Z rozboru je mj. patrné, že Green nenalezl odvahu, aby svůj nejpalcivější problém, tedy vztah vlastní sexuální orientace a živé křesťanské víry, konfrontoval v přímé návaznosti na aktuální dění. To co se mu však nepodařilo v deníku, otevírá nepřímo v autobiografii, a sice v kontextu se svým dětstvím a mládím, resp. s obdobím, kdy se jeho osobnost utvářela. Greena 60.let proto poznáváme de facto až v roli vypravěče, který toto formativní období zpětně reflektuje. Oba žánry nicméně vykazují společnou snahu zasadit popisované dění do pevného duchovního rámce, ať už je to minulost v autobiografii, nebo přítomnost (i když poněkud neúplná) v deníku.

---

188 Green, Julien: *Mille chemins ouverts* in *Jeunes années*, Paris: Plon, 2011, s. 278

Bibliografie

Primární literatura

1. Green, Julien: *Jeunes années: autobiographie*, Paris: Plon, 2011
2. Green, Julien: *Vers l'invisible, Journal 1958-1967*, Paris: LGF, 1967
3. Green, Julien: *Každý ve své noci*, Praha: Mladá fronta, 1970

Sekundární literatura

4. Canérot, Marie-Françoise et alii: *Lecture de Julien Green*, Actes des Journées Julien Green, Université du Maine, 19 – 20 mars 1993, Société internationale d'études greeniennes, 1994
5. *Dictionnaire de la littérature française: le XXe siècle*, Encyclopedia Universalis, Paris: Albin Michel, 2000
6. *Dictionnaire des genres et notions littéraires*, Encyclopedia Universalis, Paris: Albin Michel, 1997
7. Doubrovsky, Serge: *Autobiographiques: de Corneille à Sartre*, Paris: PUF, 1988
8. Dunaway, John M.: *The Metamorphoses of the self*, The university press of Kentucky, 1978
9. Fabiani, Daniela et alii: *Formes de l'écriture autobiographique dans l'oeuvre de Julien Green*, Actes du colloque, Université de Marcerata, 29 – 31 octobre 2002, Société internationale d'études greeniennes, Torino: L'Harmattan Italia, 2003
10. Gusdorf, Georges: „Conditions et limites de l'autobiographie“ in Lejeune, Philippe: *L'autobiographie en France*, Paris: Armand Colin, 1971

11. Jullian, Marcel: Julien Green en liberté... in *Oeuvres complètes*, tome VIII, Bibliothèque de la Pléiade, Paris: Gallimard, 1998
12. Lagarde, André, Michard, Laurent: *Collection littéraire de Michard et Lagarde: XXe siècle*, Paris: Bordas, 1992
13. Lejeune, Philippe: *L'autobiographie en France*, Paris: Armand Colin, 1971
14. Lejeune, Philippe: *Le pacte autobiographique*, Paris: Seuil, 1996
15. Lejeune, Philippe, Bogaert, Katherine: *Le journal intime: histoire et anthologie*, Paris: Textuel, 2006
16. O'Dwyer, Michael et alii: *Le Journal de Julien Green, Miroir d'une âme, miroir d'un siècle*, Bern: Peter Lang, International academic publishers, 2005
17. O'Dwyer, Michael et alii: *Julien Green, diariste et essayiste*, Bern: Peter Lang AG, International academic publishers, 2007
18. Parias, Louis-Henri: *Julien Green, corps et âme*, Paris: Fayard, 1994
19. Piriou, Jean-Pierre: *Sexualité, religion et art chez Julien Green*, Paris: Nizet, 1976
20. Petit, Jacques: *Julien Green: l'homme qui venait d'ailleurs*, Paris: Desclée de Brouwer, 1969
21. Rosová, Magdalena (ved. Šerý, Ladislav): *Netradiční autobiografie: Michel Leiris, Jean-Paul Sartre, Georges Perec*, Univerzita Karlova v Praze, 2001
22. Saint-Jean, Robert de, Estang, Luc: *Julien Green*, Paris: Seuil, 1990

Časopisy

23. Assouline, Pierre: Julien Green (entretien), *Lire*, 9/1993, N° 216, s. 22-29
24. Vanini, Philippe: Julien Green, „Ecrire, c'est l'aventure“ (entretien), *Magazine littéraire*, 6/1998, N° 366, s. 98-103

Le journal et l'autobiographie de Julien Green

L'oeuvre de Julien Green (1900-1998) contient, à part les romans qui traitent certains dilemmes moraux et spirituels (ce qui est dû, entre autre, à ses expériences avec plusieurs confessions), un immense *Journal* couvrant presque toute un siècle ce qui le place parmi les plus volumineux jamais écrits en France, ainsi que de vastes écrits autobiographiques importants. C'est l'aspect de ces genres intimes constituant un côté remarquable de l'oeuvre de Julien Green qu'explore ce travail

Ce travail est centré sur la période des années 1960 où Julien Green a abandonné au fur et à mesure la fiction pour donner libre cours à la création autobiographique. Après la parution du roman *Chaque homme dans sa nuit* en 1960, déjà marqué d'une manière importante par des éléments autobiographiques, Julien Green a créé des écrits autobiographiques purs et les a publiés pendant quelques années consécutives sous les titres : *Partir avant le jour* (*Autobiographie I*, 1963), *Mille chemins ouverts* (*Autobiographie II*, 1964) et *Terre lointaine* (*Autobiographie III*, 1966).

Cette période de la création a été choisie parce que Julien Green écrit le journal et l'autobiographie en même temps, ce qui forme une circonstance idéale pour comparer ces deux genres intimes et pour mettre en évidence le rapport de complémentarité qui existe entre eux.

Les écrits autobiographiques sont les fruits, chez Green comme chez les autres écrivains, de l'âge mûr tandis que son journal qu'il tenait presque toute sa maturité est absolument exceptionnel couvrant presque tout le XXe siècle (1917-1997). On peut voir dans cette prise de notes fidèle et presque quotidienne son besoin d'examen de conscience résultant d'abord de sa nature protestante par naissance et après la conversion, catholique.

Cette tendance à examiner sa vie de l'époque, mais aussi son âge mûr donnent naissance à l'autobiographie qui, reflétant, contrairement au journal, la réalité vécue, est plus complexe et veut pour sa part retracer, à distance et avec une certaine logique, les grandes lignes d'une existence entière. L'autobiographie permet donc à l'auteur de revivre cette réalité, cette fois-ci consciemment, et de retrouver au long du parcours littéraire la clé de sa vie.

Le but de l'autobiographie est avant tout d'élucider le présent en prenant conscience des événements passés pour en tirer une leçon pour le futur. Cet intérêt était intensifié chez Green d'autant plus que sa situation était assez compliquée. L'auteur est déchiré sur plusieurs niveaux. D'abord comme Américain né à Paris, il oscillait toute sa vie réellement aussi bien que mentalement entre ces deux domiciles. Comme croyant, il affrontait sans cesse la lutte qui se déroulait entre son corps et son âme. Et finalement comme homme, il parcourait un chemin douloureux de la découverte de son orientation homosexuelle dont il a pris conscience d'abord pour enfin l'accepter.

L'autobiographie ne traite donc pas seulement le passé. Il s'agit d'un écrit muni des moyens montrant l'image de son auteur à présent comme en témoigne le cas de Green. Dans ce contexte, c'est le rôle du narrateur qui est essentiel parce que c'est à travers lui que Green classe et analyse les événements passés en attribuant le vrai sens à tout ce qui demeurait pour lui incompréhensible auparavant. Dans l'autobiographie, l'auteur cherche à exprimer véritablement les événements clés de sa vie, parfois très personnels, concernant sa maturation spirituelle en la confrontant avec la tentation charnelle dont il souffrait.

Contrairement à l'autobiographie, cette attitude ouverte de Julien Green envers le thème de la sexualité n'est pas présente dans son journal. Le journal de Green a ses tabous, et l'auteur en est bien conscient. A part la sexualité, il y a un autre élément ambivalent – à savoir

la mère – qui n'est presque pas mentionné dans le journal. C'est dans un certain sens logique, parce que c'était la mère qui a exercé une influence essentielle sur Green concernant son rapport avec le corps et la sexualité.

Or, l'importance du journal greenien réside en un autre aspect. Le journal que Green tenait à l'époque, publié plus tard comme son huitième volume sous le titre *Vers l'invisible* et encadré des années 1958-1967, en est preuve : il permet de pénétrer dans l'univers spirituel riche de Julien Green n'omettant pas des crises et doutes nombreux. Le journal témoigne du fait que Green ne reste pas au niveau théologique, mais ne cesse d'associer toutes les expressions de sa foi comme la prière ou la lecture de la Bible avec son comportement et ses pensées.

Par l'intermédiaire du journal, il est possible de découvrir le laboratoire littéraire de Green et aussi de révéler la littérature dont il a été influencé à l'époque. Importantes sont aussi les réflexions de nombreux rencontres et voyages. Il ne se borne pas néanmoins au niveau personnel dans son journal. L'auteur de *Vers l'invisible* se montre un observateur réceptif qui apporte un témoignage précieux sur l'époque en ancrant parallèlement lui-même dans le contexte de celle-ci.

Ce qui résulte de la comparaison de l'autobiographie greenienne et du journal de la même époque est le fait que Green n'est pas capable d'exprimer son conflit le plus brûlant et douloureux, à savoir le rapport entre sa foi chrétienne vive et son homosexualité, directement c'est-à-dire dans le contexte actuel du journal. Mais ce qu'il n'arrive pas à réaliser dans le journal, il l'aborde dans son autobiographie, en rapport avec son enfance et adolescence. Julien Green des années soixante se manifeste dans la voix du narrateur qui reflète d'une manière rétrospective cette période de formation. Cependant, l'aspect commun des deux genres repose sur l'effort de Green d'inscrire la période décrite dans un cadre spirituel, que ce

soit le passé, dans l'autobiographie ou le présent (pour plus incomplet qu'il soit) dans le journal.